Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 110 (11007) | 1979 чылдың май 12, суббота | 1925 чылда үдезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫ ШАЛЫПЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

Майның баштайгы неделязын чурттуң чер ажылдыглары хову ажылдарының бедик темпилери-биле демдеглээн: Совет Эвилелиниң колхозтарында болгаш совхозтарында чеди хонук дургузунда чазын чаштырар культураларны 17 миллион 200 муң гектарны тараан, бо дээрге апрельдиң сөөлгү неделязында тараанындан 5 миллион 300 муң гектар хөй болганы ол. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, сөөлгү үеге чедир чуртта ниитизи-биле чазын чажар культураларны 47 миллион 100 муң гектар шелде тараан, ол планның 29 хуузу-дур.

Бо хүннерде дыка хөй часкы ажылдар дампырлажы берген. Ынчалза-даа мурнуку хевээр кол кичээнгейни тараа культураларын чаштырарынче салып турар. Тараазын алыр кукурузаны киириштир алырга, тарааны болгаш тараа-бобы культураларны 27 миллион 600 муң гектар шелде тараан.

Сөөлчачылар хайныышкынныг ажылдап турар. Ол техниктиг чугула культура ам безин 2 миллион 900 муң гектарны эзлээн, ол—планның 77 хуузу-дур.

Хөвең тарыыры дооступ орар. Ону тарып өстүрүп алырынга тускайлаан шелдүң 98 хуузунда хөвеңни тарыпкан.

Чемижин алыр тарымал тоорукту ооң планныг шелдериниң доң нозиинден дыка хөйүнде тараан.

Ажыл-агыйлар соя тарылгазынче кирипкен. Бо чылын ооң тарылгазы дыка калбарар. Чижээлээрге, Украин ССР-ге соя 78 муң гектар чыгам шелдү эзлээр. Бо дээрге 1978 чылда тараанындан барык ийи катап хөй-дур. Бүгү чуртка соя ниитизи-биле 855 муң гектар шелдү эзлээр.

Картофельди болгаш могааларны олуртуру, лен-долгунецти, конопляны, мал чеми дазыл чемиштерни, чаңгыс болгаш хөй чылдарда үнер өөт-сигеннерни тарыыры чуртта кидин түлүк чоруп турар.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТТИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«1979 чылда дүжүт ажаал алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин база 1979—1980 чылдарда мал кыштаглаашкынын эрттирерин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Дүжүт ажаал алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын, бедик шынарлыг бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерни белеткээрин чогуур үезинде чорудар, мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттирер сорулга-биле база «1979 чылда дүжүт ажаал алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин, 1979-80 чылдарда мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттирерин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседири-биле 1979 чылда дүжүт ажаал алыышкынынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын, мал чемнерин белеткээринге совхозтарны база ведомстволарны чогуур үезинде дөгеринирер дээш, моон адаанда үүлдерин кылырын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, Көдээ ажыл-агыйны бүдүрүлге-техниктиг хандырар талазы-биле күрүне комителиниге, Тыванын транспорт эргелелиниге, Тараа продуктуларын бүдүрүлге эргелелиниге, Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шыкарының талазы-биле күрүне инспекциязынга, СЭКП-ниң Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, хоорайкүүскомнарга, көдээ ажыл-агыйның районнар эргелелериниге болгаш ажыл-агыйларның удуртукчуларынга хүлээткен:

—тараа культуралары тараан бүгү шелдерни бүрүн кадагалаарын база тараалар-ны дорт хереглеге ажыглаарын хандырар;

—мал чеми культуралар тараан черлерни мал чемнери бүдүрер талазы-биле механизаттыг-ган бригаталарга болгаш звеноларга быжыглаар, чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга эргежок херек техника-биле болгаш чемнинчилелгелер-биле оларны хандырар;

—тараа ажаал алыр болгаш силос кылыр комбайнларын, ажаал алыышкынының өске-даа техниказының септелгезин бо чылдың июль 25-ке, мал чеми белеткээринге хереглээр бүгү машиналарын, силос болгаш сенаж салыр оңгарларның септелгезин —июль 1-ге, могаа-картофель кадагалаар черлериң септелгезин август 5-ке чедир доосхан турар дээш, техника септээринің темпилерин дүргедириниң база оон шынарын белдириниң талазы-биле боттуг хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар. Ону чедип алыры-биле совхозтарның болгаш Сельхозтехкүркомнуң бүдүрүлгелериниң мастерскаларынга септелге ажылын ийи эдлечгиг кылдыр организастаар, складтарны, кадагалаал черлерин...оңгарларны, чем салыр кажааларны белеткээр талазы-биле тускай септелге-тудуг бригадаларын ажылагыйларга тургузар, септелгениң шынарын хынаарының база объектилерни хүлээп алырының талазы-биле ажылды күштелдирер;

— тараа хүлээп алыр пунктуларны июль 20-ге чедир белеткеп доозар, келген тараану дүргеп деңзилээрин болгаш дүжүрерин хандырар, күрүнете дүжаап турар тараанын шыларын чогуур үезинде болгаш шын тодарадырының, кызыл-тастың күштүг база эң-не үнелиг сорттарын болгаш райончуткан сорттун үрезин тараазын кайы-хамаан чок холуй урар чорукту болдурбазының талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни ап чорудар;

— мал чеми белеткээринге херек фондулардан тускайлап берген бүгү техниканы болгаш артык кезектерни республикаже июнь 10-га чедир сөөртүп алырын, ажаал алыышкын техниказын болгаш ооң артык кезектерин июнь 20-ге чедир сөөртүп алырын Сельхозтехкүркомнуң, Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест хандырар, белдирлериниң, агрегаттарының, артык кезектериниң солулга фондузун Сельхозтехкүркомнуң бүдүрүлгелериниге четчир санныг кылдыр тургузар, салбырларга база каттыжыышкынларга бердинген онаалда ёзугаар, техниктиг ажаалда кылырының турум болгаш көжүн чоруур херекселдерин белеткээр.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Тараа продуктуларын бүдүрүлге эргелели, Сельхозтехкүрком, Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүнспекция, Тыванын транспорт эргелели, СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдери, көдээ Советтер, совхозтарның удуртукчулары, партия, профсоюзлел, комсомол организациялары дүжүт ажаал алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин кыска хуусааларда эрттирер, ажаал алырда база шанче, белеткел пунктуларынче болгаш кадагалал черлериниче соөртүрде тарааның, мал чемнериниң база чер ажылының өске-даа продукциялының чидиринин болдурбазының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыры болгаш боттандырары эргежок чугугула деп доктаалда айыткан. Ону чедип алыры-биле дараазында үүлдерни кылыр:

— тараа ажаал алыр комбайнларны тараа төгүлбес кылдыр таарыштыр кылыр, ушкан болгаш чолдак сыптыг тараалар ажаарынга таажыр херекселдер-биле оларны дерпир, транспорт херекселдерин септеп доозар, тарааны, мал чемнерин, өске-даа продукцияны соөртүрүнге көрдүнген автомобильдериниң болгаш транспорт кожугларының кузовтарын ыяк сыскыыр болгаш бедиди кылыр;

— Ставрополь крайының Ипатов районунуң болгаш чуртту өске-даа мурнакчы районнарының база ажылагыйларының дуржулгазы-биле техниканы ажыглаарының, ажаал алыышкын ажылдарын комплекстиг организаастаарының мурнакчы аргаларын совхозтарга калбаа-биле неп-тередир;

— комбайн бүрүзүн комбайнер болгаш ооң дузалакчызы-биле, чер аңдарар улуг күүлүг тракторларны —ийи тракторист-биле июль 15-ке чедир хуусаада четчелээн турар;

— Сельхозтехкүркомбодунуң Кызылда районнар аразының каттыжыышкынының баазазынга тараа культуралары бөлүктеп ажаал алыр комплекстиг ажаалда-транспорт отрядын ажаал алыышкын ажылдарының эгелээринге чедир четчелеп тургузар;

— ажылдарны бедик шынарлыг кылдыр кылбышаан база ажаалда болгаш аңдарылга агрегаттарының күүзүн эң долу ажыглавышаан, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр дээш социалистиг чарышты механизаторларның ортузунга калбартын чорудар;

— ажыл-агыйларның боттарының бедик шынарлыг үреанинерин бүрүн хереглелиг-аан культуразының дециелинге, негелделеринге доктаамал эвес дүгжүн турарында, амгы совет ниитилелдиң социал-экономиктиг шапкын чорудулгазын болгаш угаан-бодал амыдыралын четпес барымдаалап турарында болуп турар. Делегей арезазында шыңгыы чидиглени берген идеологтуг демиселдиң характерни база чамдыкта тогууру-биле барымдаалап көрбейн турар.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедири, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга неп-тередири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери ышкаш ындыг темаларны парлалгага болгаш масса-политиктиг ажылга чырыдып турарында шыңгыы четпестер бар. Бистиң ниитилел амыдыралывыстың чугула айтырыгларын ажыы-биле чугаалажып көрүнден сестир чорук, шиитпирлеттинмээн айтырыгларны тоомча чок көрүп, ооп эртеринче, херек кырында бар четпестерни болгаш бергелерни ыыттавайн баарынче чүткүл амгы үениң сорулгаларынга шуут дүүшпес. Ынчаар көөр, менээргенир чорук ажыл-херекке дузалавас, харын аңаа шаптыктаар.

Кижизидилге ажылының кижилериниң угаан-медерелинге болгаш сагыш-сеткилинге салдарының дээштинин дыка кудуладып турар улуг четпес чорук болза ёзу барымдаалаары, хоозун хөөрээриче, янзы-бүрү хевириниң эрелгей сурталаал салырынче хандыкшыл болуп турар. Теоретиктиг түңнэшкиннер болгаш бодамчалыг сайгарылга чамдыкта каасков, хоолургак сөстер-биле, а барымдааларны бадыткаары болгаш дыңнакчыларны бүзүредири сургаашкыннар-биле база ыыткыр сөстер-биле солуттунуп турар.

Ол бүгү четпестерни шиитпирлиг чайладыр херек деп доктаалда чугаалап турар. Идеология ажылын сайзыраңгай социализмниң негелделеринге, коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа улуг сорулгаларынга дүгжүп турар улам бедик шынар дециелинче көдүрген турар ужурлуг.

СЭКП-ТК партия организацияларының, идеология албан черлериниң, пропагандист кадрларның болгаш активтиң кижэнгейни дараазында чугула айтырыгларже угландырып турар:

— пропаганданың болгаш агитацияның эртемге үндезилеттинген бедик дециелин хандырар;

— оларның тодарай болгаш дээштиг болур чоруун, амыдырал-биле, ажыл-агыйны болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээри-биле холбаазын күштелдирер;

— пропаганданың болгаш агитацияның иаап халдакчы характерин хөгжүдер.

Ооң-биле чергелештир бистиң идей-кижизидилгелиг ажылывыстың бүгү угланыышкыннарының, идеология фронтузунуң бүгү отрядтарының мурнунга улуг негелделерни салган. Массалыг информацияның чепсек-херекселдериниң ажыл-чорудулгазын, аас-биле чорудар пропаганданы болгаш агитацияны, коллективтерге болгаш чурттан турар черлериниң аайы-биле кижилерни кижизидерин дыка эжиждер ашаар. Профсоюзлелдер, комсомол, чырыдыышкынының болгаш культураның органнары, чогаадыкчы эвилелдер болгаш эртемденнер доктаалга дүүштүр хөй үүлдерни кылырлар.

Идей-кижизидилгелиг ажылды сайзыраңгайжыдары — партия организацияларының чугула хүлээлгези. Коммунист бүрүзү кала-даа ажылдап турза, ленинчи партияның идеяларының пропагандизи болгаш неп-тередикчизи болур, ол кайгамчык чугула ажыл-херекке бодунуң бүгү билиглерин, угаан-бодалының бүгү күжүн бээр хүлээлгелиг. Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажыл-чорудулганы эжиждериниң, ооң дээштинин болгаш шынарын бедидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш, амыдыралга боттандырарын партия комитеттериниге болгаш партия эге организацияларынга доктаал дагзын турар. Салдынган сорулгаларны комплекстиг шиитпирлээр дээш партия, совет, хөй-ниити болгаш ажыл-агый органнарының күженишкиннерин эки аайлап башкарары чугула, ол чорук чопнуң бүгү бөлүктериниң идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзүшынар кижизидилгезиниң чаңгыс аай чоруун херек кырында хандырарынга дузалаар.

Эртемге үндезилеттинген марксчы-ленинчи үзел-бодалды хевирлээри бистиң идеологтуг ажылывыстың кол өзөө болуп келген болгаш болуп артар. СЭКП-ниң революстуг теориязын болгаш политиказын билир чорук кижи бүрүзүнүң бүзүреди, дерин идеологияның кандыг-даа илерээшкиннерине удурланышкак идешкейлиг амыдыралчы туружу болган турар ужурлуг.

Партия ажылчы чопнарының коммунистиг кижизидилгезин коммунизм дээш демиселдиң чугула фронтузу кылдыр көрүп турар. Аңаа чедип алдынган чедиишкиннерден чурттуң экономиктиг, социал-политиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң чорудулгазы, ленинчи даштыкы политиканың угланыышкынын боттандырары улам тода хамааржыр. Партия организациялары СЭКП ТК-ның доктаалын күүседиринің талазы-биле дайынчы сорулуг ажылды калбартын турган, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерип чедип алырынга дузалаарлар.

(«Правданың» мурнуку үүлү).

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Дүүн республиканың хөгжүм-шин театрынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин найысылал Кызылдың комсомол активиниге ужурашкан. Аңаа комсомол активи болгаш партия эге организацияларының секретарылары, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң удуртукчулары, школаларының директорлары киришкен.

Ужуражыышкынны ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит ажыткан. Кызылдың комсомолчуларының болгаш аныяктарының ажыл-херектериниң дугайында ВЛКСМ хооркомунуң бирги секретары К. Д. Сангы-Бадра дыңнадыг кылган. Ооң соонда автосептелге заводунуң ажылчыны М. Бочкарев, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи С. Городецкий, № 4 профтехучилищениң сургуулу А. Коровина чүве чугаалаанар.

Чыылганнарның мурнунга Г. Ч. Ширшин делегеңгей чүве чугаалаан. Чугаазының эгезинде ол онгу беш чылдың өткен үш чылдарында болган бо чылдың дөрт айларында республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң түңнелдеринге доктааган. Ооң соонда Тыва АССР-ниң перспективтиг хөгжүлдезиниң болгаш моон соңгаар боттандырар ужурлуг сорулгаларының, улус ажыл-агыйын болгаш культура туругзуушкунуң хөгжүдеринге аныяк-өскеннериниң идешкейлиг киржилгезиниң дугайын чугаалаан.

Аныяк-өскеннер ортузунга коммунистиг кижизидилгени комплекстиг чорударының, ылаңгыя мөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды улам күштелдириниң, аныяк кижи бүрүзү социалистиг хоойлу-дүрүмүү, ниитиниң корум-чурумун хажык чокка сагыырының, ону камгалаарынга идешкейлиг киржириниң болгаш аныяктар найысылал Кызылды ногаанчыдыш, чаагайжыдарының эргежок чугулазының талазы-биле айтырыгларга Г. Ч. Ширшин тодаргай доктааган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, онгу беш чылдың даалгаларын боттандырарынга, республиканың мурнунда салдынган сорулгаларны шиитпирлээринге комсомолчулар болгаш аныяктар моон соңгаар-даа идешкейлиг киржип, аңаа төлептиг үлүүн киирер дээринге быжыг бүзүрелин Г. Ч. Ширшин илергейлээн.

ЧҮДҮРҮП ЧОРУТКАН

Тыванын аар үлетпүрүнүң баштайгызы В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи өнгу беш чылдың эгезинде хожудангай бүдүрүлге черлериниң бирээи турган. Бүгү комбинаттың, арыглал фабриказының болгаш цехтериниң, участоктарының партия, профсоюзлел база хөй-ниити организацияларының ажылчы чопнарны партиянның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседиринче мөөнөөр талазы-биле чоруткан ажылының түңнелинде хөй мун кижилиг коллектив бо чылын бир-ле дугаарында күш-ажылчы көскү чедиишкиниин чедип алган: 1979 чылдың бирги кварталында бүгү-ле техник-экономиктиг көргүзүлгериниң планы долдур күүседиттинген. Ооң-биле кады эрткен чылдың бо-ла үезинде турганы-биле деңзээрге даг-дүгү бүдүрери 500 тонна хөй болган. Ооң түңнелинде даг-дүгүнүң пос-таавы болгаш хоорааа кылыр сорттарының үлүү база көвүдээн. Даг-дүгүн казып тывар ажыл барык 24 хуу улгаткан.

Комбинатта ростовчуларның хожудан турарлар чокка ажылдаар дээш шимчэшкини калбак деткимчеин ап эгелээн. Ону ылаңгыя эрткен айдар түңнелдериниң көрүп болур.

Апрель айда В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат ниити продукция бүдүрериниң даалгазын 100,5 хуу күүседип. 1569 муң рубльдиң продукциялын бээр турган, чурттуң чүс ажыг чагыкчыларынче 1677 муң рубльдиң бедик сорттут даг-дүгүн чүдүрүп чоруткан. Ол ышкаш саарылга планы база-ла 100,5 хуу күүседиттинген.

Бо чылын даг-дүгү арыглакчыларының мурнунда улуг сорулга салдынган: 150 муң тонна сорттут даг-дүгүн Төрээн чурт алыр ужурлуг. Ооң ыңай арыглакчылар пландан ажыр 600 тонна даг-дүгүн бүдүрерин социалистиг хүлээлгелериниге айыткан. Чыл эгезинден бээр социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде чүгле цех, эдлчег болгаш участок коллективтериниң көргүзүглерин эвес, харын база кижи бүрүзүнүң планын күүседкенин, политөөредилгезин, хөй-ниити ажылын база барымдаалап көөрүн чурумчуткан.

Онгу беш чылдың дөртү чылында бедик сорттут руда арыглаар цех (начальниги С. Гайдулин), ол-ла цехте Н. Стародубова удурткан 4-кү эдлчег, бөдүүн руда арыглаар цехте (начальниги В. Борунова) 4-кү «А» эдлчег, чуурушсорттаар комплексте Х. Иргиттиң 3-кү эдлчээ чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

(БИСТИҢ КОРР.).

«Тыва суг тулуг» трестиң автобаазазындан В. Н. Вихревтиң мурнакчы бригадазы 1979 чылдың планныг даалдаларын ажыр күүседирин шиитпирлээн. Чыл планындан ажыр 10000 тонна-километрни ажылдап кылырын олар социалистиг хүлээлгезинде айыткан. Алган хүлээлгезин күүседир дээш чолаачылар чылдың эгезинден-не күженишкиниг ажылдап келген. Бирги кварталда планын В. Вихревтиң бригадазы 25 хуу ажыр күүседкен. Ынчангаш чыл планын күүседип болурунуң быжыг магадылалын олар тургузуп алганнар.

Ол бригададан бирги класстың чолаачызы комсомолчу Владимир Голубцов күүлүг КамАЗ-биле Абакандан чүк соөртүп турар. Мурнакчы чолаачы эрткен дөрт айларда чүк соөртүрүнүң планын ажыр күүседткен.

ЧУРУКТА: чолаачы В. Голубцов.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛЫНЫҢ ДЭЭШТИИ

Бистиң партиявыстың кижилериниң коммунистиг медерелин хевирлээриниң талазы-биле программыг сорулгаларын боттандырарына улуг аргалар сайзыраңгай социализмниң байдалдарында тургустунган. Идеология кадрлары бисте кончуг хөй болгаш эки белеткеттинген. Амгы үениң техниказы-биле чепсегленген күүлүг информация-пропаганда аппараты чуртта бар. СЭКП-ниң XXV съездиэ коммунизмче улам бурунгаарлаларының политиктиг тодаргай шугумун, стратегизин болгаш тактиказын тодараткаш, идеология ажылының амгы үе-чадада кол угланыышкынларын айыткан. «Партия организацияларының практиказы биске орукту айтып турар, ону эдербишаан, идеология ажылының дээштиин бедидерип чедип ап болур бис. Ол болза кижизидилгениң бүгү херээн комплекстиг көөрү, тодаргайлаарга, ажылчы чопнарның янзы-бүрү бөлүктериниң өвзагай байдалдарын барымдаалап турган, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң тудуш чаңгыс аай болурун хандырары-дыр» деп, съездиге илеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Партияның съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, СЭКП ТК идеология ажылының чугула айтырыгларының талазы-биле элээн хөй доктаалдарны хүлээп алган. Ол документилер, эш Л. И. Брежневтиң чугаалары, ооң «Бичин чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номнары парторганизацияларның ажыл-чорудулгазынга ёзалыг удуртулга болган. Партияның ап чорудун турар хемчеглериниң аразында СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай эжиждер дугайында» доктаалы чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Партия организациялары массаларның медерелин бедидер дээш съезд сөөлүнде дыка хөй үүлүдерни кылган дээрзин ханы болгаш ылаштыг анализке үндезилеп, доктаалда бүзүрелдиг көргүскен. Чижээ, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге илеп-биле идешкейжээн болгаш амыдыралче чоокшулаан. Парлалганың, телевидениниң, радионуң материалдары улам-ла ханы уткадыг, шалыпкын болгаш чедиишир апарган.

СЭКП ТК ооң-биле чергелештир информастыг, идей-кижизидилгелиг ажылды чорудуп турарында бисте ам-даа эвээш эвес кошкак талалар болгаш четпестер бар, харын олар ыка шыңгыы деп демдеглээн. Мында кол чүве болза ол ажылдың шынары совет кижилериниң өзүн турар билиниин болгаш культуразының дециелинге, негелделериниге доктаамал эвес дүгжүн турарында, амгы совет ниитилелдиң социал-экономиктиг шапкын чорудулгазын болгаш угаан-бодал амыдралын четпес барымдаалап турарында болуп турар. Делегей арезазында шыңгыы чидиглени берген идеологтуг демиселдиң характерни база чамдыкта тогууру-биле барымдаалап көрбейн турар.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедири, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга неп-тередири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери ышкаш ындыг темаларны парлалгага болгаш масса-политиктиг ажылга чырыдып турарында шыңгыы четпестер бар. Бистиң ниитилел амыдыралывыстың чугула айтырыгларын ажыы-биле чугаалажып көрүнден сестир чорук, шиитпирлеттинмээн айтырыгларны тоомча чок көрүп, ооп эртеринче, херек кырында бар четпестерни болгаш бергелерни ыыттавайн баарынче чүткүл амгы үениң сорулгаларынга шуут дүүшпес. Ынчаар көөр, менээргенир чорук ажыл-херекке дузалавас, харын аңаа шаптыктаар.

Кижизидилге ажылының кижилериниң угаан-медерелинге болгаш сагыш-сеткилинге салдарының дээштиин дыка кудуладып турар улуг четпес чорук болза ёзу барымдаалаары, хоозун хөөрээриче, янзы-бүрү хевириниң эрелгей сурталаал салырынче хандыкшыл болуп турар. Теоретиктиг түңнэшкиннер болгаш бодамчалыг сайгарылга чамдыкта каасков, хоолургак сөстер-биле, а барымдааларны бадыткаары болгаш дыңнакчыларны бүзүредири сургаашкыннар-биле база ыыткыр сөстер-биле солуттунуп турар.

Ол бүгү четпестерни шиитпирлиг чайладыр херек деп доктаалда чугаалап турар. Идеология ажылын сайзыраңгай социализмниң негелделеринге, коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа улуг сорулгаларынга дүгжүп турар улам бедик шынар дециелинче көдүрген турар ужурлуг.

СЭКП-ТК партия организацияларының, идеология албан черлериниң, пропагандист кадрларның болгаш активтиң кижэнгейни дараазында чугула айтырыгларже угландырып турар:

— пропаганданың болгаш агитацияның эртемге үндезилеттинген бедик дециелин хандырар;

— оларның тодаргай болгаш дээштиг болур чоруун, амыдырал-биле, ажыл-агыйны болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээри-биле холбаазын күштелдирер;

— пропаганданың болгаш агитацияның иаап халдакчы характерин хөгжүдер.

Ооң-биле чергелештир бистиң идей-кижизидилгелиг ажылывыстың бүгү угланыышкыннарының, идеология фронтузунуң бүгү отрядтарының мурнунга улуг негелделерни салган. Массалыг информацияның чепсек-херекселдериниң ажыл-чорудулгазын, аас-биле чорудар пропаганданы болгаш агитацияны, коллективтерге болгаш чурттан турар черлериниң аайы-биле кижилерни кижизидерин дыка эжиждер ашаар. Профсоюзлелдер, комсомол, чырыдыышкынының болгаш культураның органнары, чогаадыкчы эвилелдер болгаш эртемденнер доктаалга дүүштүр хөй үүлдерни кылырлар.

Идей-кижизидилгелиг ажылды сайзыраңгайжыдары — партия организацияларының чугула хүлээлгези. Коммунист бүрүзү кала-даа ажылдап турза, ленинчи партияның идеяларының пропагандизи болгаш неп-тередикчизи болур, ол кайгамчык чугула ажыл-херекке бодунуң бүгү билиглерин, угаан-бодалының бүгү күжүн бээр хүлээлгелиг. Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажыл-чорудулганы эжиждериниң, ооң дээштинин болгаш шынарын бедидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш, амыдыралга боттандырарын партия комитеттериниге болгаш партия эге организацияларынга доктаал дагзын турар. Салдынган сорулгаларны комплекстиг шиитпирлээр дээш партия, совет, хөй-ниити болгаш ажыл-агый органнарының күженишкиннерин эки аайлап башкарары чугула, ол чорук чопнуң бүгү бөлүктериниң идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзүшынар кижизидилгезиниң чаңгыс аай чоруун херек кырында хандырарынга дузалаар.

Эртемге үндезилеттинген марксчы-ленинчи үзел-бодалды хевирлээри бистиң идеологтуг ажылывыстың кол өзөө болуп келген болгаш болуп артар. СЭКП-ниң революстуг теориязын болгаш политиказын билир чорук кижи бүрүзүнүң бүзүреди, дерин идеологияның кандыг-даа илерээшкиннерине удурланышкак идешкейлиг амыдыралчы туружу болган турар ужурлуг.

Партия ажылчы чопнарының коммунистиг кижизидилгезин коммунизм дээш демиселдиң чугула фронтузу кылдыр көрүп турар. Аңаа чедип алдынган чедиишкиннерден чурттуң экономиктиг, социал-политиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң чорудулгазы, ленинчи даштыкы политиканың угланыышкынын боттандырары улам тода хамааржыр. Партия организациялары СЭКП ТК-ның доктаалын күүседиринің талазы-биле дайынчы сорулуг ажылды калбартын турган, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерип чедип алырынга дузалаарлар.

(«Правданың» мурнуку үүлү).

Тувинская республиканская

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүзү. Эгезин 1-ги арында).

ның доктааткан технологиязын ёзугаар белеткээр.

Чурттакчылыг суурлар чоогунда зоналардан болгаш камгаладыг хемнер болгаш хөлдер чоогунда зоналардан будук-бүрү белеткээрин хоруг-даар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, совхозтар директорлары Тес-Хем аксының шыныаында, Ак-Чыраада болгаш Тожуда сиген кезер черлерни чөп ажыглаары-биле белеткел ажылдарын чогуур өйүнде чорудар, оруктарны база ковүрүглерни септээр, чуртталга бажыңнарын тудар, сигения кезер участоктарны шилип ап база белеткээр, ырак участоктарга ажылдаар бригадаларны болгаш звеноларны четчелеп тургузар ужурлуг.

Ажыл-агый бүрүзүнге малдың бөдүүн чемнерин белеткээри-биле холбаштыр оларны түс-түс кыштагларже сөөртүүн организастаар, а ол ышкаш мал чемнерин өртен база оор алыр чоруктан камгалаарының өргежок чугула хемчегларын алыр.

Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң фондузунга 1700 тонна хемчеэлдиг сигенни белеткээр даалганы СЭКП өбкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели доктааткан, ооң иштинде Ыяш ажыл-агыйының эргелели 1200 тонналы, Аңнымр-тывыш ажыл-агыйының эргелели 200 тоннаны, Респотребсоюз 300 тоннаны белеткээр, үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудут болгаш өске-даа организацияларының күжү-биле республиканың совхозтарынга 2500 тонна сигенни белеткээрин СЭКП Кызыл хооркому болгаш хоорküүсkом хандырар; а ол ышкаш совхозтарга мал чеми белеткээр талазы-биле даалгаларны район төптеринин болгаш ажылчын суурларның бүдүрүлгелериниге, организацияларынга болгаш албан черлериниге СЭКП райкомнары болгаш райküүскомнар берген турар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, Ыяш ажыл-агый эргелели, улус депутаттарының хоорай, район, көдээ болгаш суур Советтериниң күүскомнары совхозтарга мал чеми белеткээр бүдүрүлге коллективтериниң болгаш организацияларының сигеп кезер черлерин, а ол ышкаш бүдүрүлгелериниң, организацияларының, албан черлериниң дузалал ажыл-агыйларынга, хуузунда малдыг ажылчынарының, албан-хаакчыларының болгаш хамаатыларының мал чеми белеткеп алыр участокторын чогуур өйүнде тодарадыры өргежок чугула.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, СЭКП райкомнары база райküүскомнар, улус депутаттарының көдээ болгаш суур Советтери, партия, профсоюзлер болгаш комсомол организациялары совхозтарының удуртукчулары болгаш специалистери 1979—80 чылдарның кышкы үеинде мал кыштаглаашкының чедишкининг чорударынга ажыл-агыйларның белеткелинің талазы-биле күрүне хынаалдазын октябрь 1-ден 10-га чедир чорудар.

Дүжүт ажаалдазының, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээринің үеинде ховуурлагларынга, тараа хүлээн алыр пунктуларга болгаш өске-даа черлерге ажылдаар кижилерниң амыдырал-чуртталгазынга, дыштанылгазынга таарымчалыг байдалды тургузарын, иштиниң чемненилгезин организастаарын хандырарын Респотребсоюзка, Чоннуң амыдырал-хандырылга министерствозунга, Кадык камгалал министерствозунга, Культура министерствозунга, Аптека эргелелинге, райküүскомнарга хүлээндирген дээрзин доктаалда ооп ыңай айтып турар; дүжүт ажаалдазының бүгү агрегаттарын, ховуурлагларын болгаш септелге бригадаларын медицинаның аптекажыгаштарыбиле хандырар. Мал кыштаглаашкының үеинде малчыннарны хандырар талазыбиле ведомство бүрүзү тускай планны ажылдап кылыр.

Республиканың Иштики керектер министерствозу болгаш райküүскомнар ховуурлагларын, дүжүт ажаар агрегаттарны, тараа складтарын, нефть-базаларны болгаш кывар, чаар материалдарны кудар пунктуларны, а ол ышкаш мал фермаларын, мал чеминиң складтарын, сиген болгаш мал кажааларын өртүүн айыл чок болдуруп камгалаарын хандырар талазы-биле эргежок чугула хемчегларни ажылдап кылыр.

Дүжүт ажаалдазын, мал чеми белеткээри чедишкининг чорударыныче, мал кыштаглаашкынынга белеткелди болгаш ону чорударын чедишкининг эрттирериниче угландыр СЭКП райкомнары болгаш райküүскомнар, совхозтарның парткомнары, партия эге организациялары, көдээ болгаш суур Советтери, профсоюзлер база комсомол организациялары көдээ ажыл-ишчилериниң ортузунга масса-политиктиг ажылды чогуур өйүнде калбартыр болгаш дээштиг социалистиг чарышты организастаар ужурлуг дээрзин доктаалда онзалап демдеглээн. Бүдүрүлгениң шинтирлиг участоктарынга коммунистерни, чер-чер Советтериниң депутаттарын, профсоюзлер болгаш комсомол активин, улусчу контролёрларны таарыштыр тургузарын болгаш ажылын чөн организастаарын хандырар, көдээ ажыл-агый ажылдарын белек шынарлыг чорудары дээш оларның ролюн болгаш харысалгазын бедидер.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Сельхозтехниканың күркомнетди, Тываның транспорт эргелели, Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели дүжүт ажаалдазынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чеминиң белеткээринге ажылдаар ажылдакчыларның материалдыг соңуургалын бедидер соруулга-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы-биле киргген күш-ажылдың немелде төлевириниң негелделери-биле ажылчыннарны, механизаторларны, автомобиль чолаачыларын, инженер-техниктиг ажылдакчыларны таныштырары эргежок чугула.

Бо доктаалда айыттынган даалгаларның күүселдезин контрольдаарын республиканың Улусчу контроль комитединге дааскан.

Мал чемнерин белеткээринге база дүжүт ажаалдазынга белеткелдер база оларны чедишкининг чорудары болгаш мал кыштаглаашкынынга белеткелди организастаары-биле холбашкан айтырыгны чогуур өйүнде шинтирлээр соруулга-биле СЭКП өбкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели оперативтиг бөлүктерин тургускан, оларның составында республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчулары, специалистери кирген.

УГЛАНДЫРАР

«Кок-Тей» совхоз тургустунгандан бээр алаан үе әрткен. Кызыл хоорайның чурттакчы чонун сүт болгаш дагаа чуургазы-биле хандырар хүлээлгезин ук совхоз багай эвес күүседип келген.

Каа-Хем суурдан ырак эвеске совхозтуң сүт-бараан фермазы турар. Ында 20 ажыг чуртталга бажыңнары бар. Инек, бызаа кажааларын чогуур негелде ёзугаар тудуп тургускан.

Ферма бо чылдың бирги кварталында 2000 центнер сүт бүдүрер планын 1977 центнер, күрүнеге садары 1600 центнер планын 1676 центнер күүсеткен. Саанчылардан Сара Арандол, Нина Хака, Кыргыс Херелмаа социалистиг хүлээлгеде планнарын ажыр күүсеткеш, мурнуку одуругда чорун турар. Ол ышкаш бызаа ажаакчылары Людмила Антоновна Хорошавина, Екатерина Филипповна Угринова олар хүнде бир бызаага 851-861 грамм немелде деңзини ап турар. Бирги кварталда ферма төрүүр инектерден 89 бызааны камгалап алыр планныг тургаш, 103 баш бызааны камгалап алган.

Бо үстүнде чамдык чедип ап турар чедишкиннер-биле чергелештир ук фермада чурттан, ажылдап турар ажылчыннарның амыдырал хандырылгазында четпестер бар. Саанчылар үш өрээл бажыңнарда чурттап турар. Ол бажыңнарның иштин, даштын көөрге дыка таарымча чок. 1962 чылдан эгелээн бо хүннерге чедир септелге кылбаан. Бажыңнарда киргген электри удазыннары эргижирээн, ынчангаш орт айыылдары-даа болгулаан. Чүнар-бажың шуут чок. Ындыг болган ужурунда чамдык кижилерниң чурттап орар бажың-балгадының арыг-шевер байдалы дыка куду деңнелде.

Ферманың ажыл-агыйының чедишкиннери ында ажылдап турар кижилериң ажыл, амыдыралындан дорт хамаарылгалыын ук совхозтуң дирекциязы, партия болгаш хөй-иштин организацияларының удуртукчулары эки билир. Чон ортузунга хүн бүрүүн агитация-массалыг ажылды эрөңгейлеп чорудуп турарының база бир херечизи бо ферманың сүт бүдүрериниң планын күүсетпейн баргылаарында.

Ынчангаш совхозтуң дирекциязы ажылчыннарның амыдырал - чуртталгазы и ч е, хөй-иштин организациялары агитмассалыг, кижизидилге ажылдарынче улуг кичээнгейин салырының үези келген.

В. КУЧУН.

ИНДУСТРИЯ КОМБИНАДЫ

Челябинск область. Улуг Ленинниң адын эдилээн металлургияның улуг комбинадын улус Магнитка деп адаар. Баштайгы беш чылдарның үеинде, социализм тургузуушкунунуң чылдарында ол болза совет кижилерниң шалыпчы күш-ажылыкың демдээ болу берген.

1929 чылдың чазынында Магнитная дагга баштайгы тудугжулар четкилел келген. Элээн наш чыл эрткен соонда ол дагның эдээнге үлетпүрүүн эң улуг төвү турулкан. Ол комбинат болза чуртту индустриализастаарының ленинчи идеязының дириг боттаныышкыны болур. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Магнитогорскиниң металлургия комбинадының коллективи үлетпүрүү металл-биле хандырар талазы-биле нарын сорулганы чедишкиннии-биле шинтирлээн. Социалистиг экономиканың дайын сөөлүндеги хөгжүлдезинге, үрелген хоорайларны база суурларны, заводтарны болгаш фабрикаларны катап тургузарынга улуг салыышкынны ол киирген. Амгы үеде Магнитканың металлы тараа өстүреринге, чаа машиналарны кылырынга дузалап турар.

1978 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түңнелдери-биле комбинаттың коллективин СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнааш, ону ССРЭ-ниң УАЧД-ниң Бүгү-эвилелдиң хүндүлел самбыразынга киирген. Бо чылдың баштайгы кварталында пландан ажыр 2,5 миллион рубльдиң продукциязын саарган.

ЧУРУКТА: Магнитогорскиниң хоочуннары Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары А. Л. Шалатин (солагай талазында) болгаш В. Н. Котов оларның комбинаттың музейинде пионерлер-биле кады турары.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БУЯННЫГ МЕРГЕЖИЛ

Тудугжу буянныг мергежил. Бежен чылдарның ортан үеэзинден эгелеп найысылал Кызылвыска даш тудугларны хөйү-биле тудуп эгелээн. Эң улуг чуртталга бажыңнарын—парк чанында бирээзинге-ле 96 өг-бүле чурттаар үш бажыңны тудуп эгелединис. Ынчан 1958 чыл турган боор.

Амгы үеде дег улуг краннар бар эвес. Тудуг бригадаларынга чүдүрүкчүлер дээр улус турган. Олар туйбу дээш өске-даа тудуг материалдарын дашчылар, бистерге носилка-биле дажыглап эккеп берип турдулар. Олар бүдүн бригаданың чартык кезин боор турган деп хөөрем чок чугаалап болур. Ам тудугларда ындыг мергежилдің кижилери чок. Оларның кылыр ажылын күштүг краннар солаан. Оон түрүк улуг тудугларны бүдүн-бүүн ханалар-биле эптеп тургаш, тудар апарган. Баш чылдар дургузунда тудуг индустриязыс ол хире хөгжээн-дир.

Партия, чазак мээн күш-ажылымны бедии-биле үнелеп, Ленин орден-биле шаңнаанынга өөрүп четтирип чоруур мен. Пенсиялай берген болзумза-даа, бодумнуң арга-дүржулгамны аныяктарга дамчыдып берип чоруур мен. Тудуг школазынга өөренип келген өөлдар, кыстарның практиктиг кичээлин тудугларга эрттирип, тудугжунуң мергежилинге өөредип турар мен.

О. КАЛЗАН, пенсионер.

Совет көдээнің кижилери

БЕЛЕН ОРУК ДИЛЕВЭЭН

ОЛ ДҮН ДУВУРЭЭЗИННИГ болган. Күштүг хат довуракбиле холушкан харны ховуунуң кырындан хоора шаап ап турган. Кандыт-ла-бир кедергей улуг күчүтен өгүу силгип, ону дораан-на ап октаптар деп турганзыг. Азы эртип бар чыдар кыш байгы күжүн чыгдынып алгаш, кежээлеп турган боон чадавас. Ынчан «Тес-Хем» совхозтуң ол кадарчызының кыштаанга хой оолдап эгелээн. Дүне безин каш катап үнгеш, чаа төрүттүнген хураганнар хүлээп алыр. Дашкаар үнген санында-ла сылаан ыды ээзинче сыныып, чылыг өгже киирин оралдажыр. Кадыг-дошкун агаар-бойдуска таварышкан ыт безин ол дүнүңү соогунга ыдашпайн турган.

Шуурган даң бажында ооңгурааан. Хензиг када кумнынышкан. Херелмаа Санчат база катап туруп келген. Ам чымыштыг ажыл үеэн. Ол арыг дээрни, шөлээн апарган ховуну эргилдир көргүлээш, хүлүмзүрүп каан. Чаа күш-ажылчы хүн эгелээн.

Бис кыштагга чеде бээривиске, Херелмаа Сагадамовна хойларын чемгерип тур.

— Бо чылын хойларывыс шыырак кыштады— деп, хойжу чугаалай-дыр.— Чем четчир. Холуксаалыг чемнериндаа, ыяш бүрүзүндеп белеткээн витаминниг немелде чемни-даа берип тур бис.

Өгнүң иштин аштап каан, арыг-силиг, эмге-секселиг. Херелмаа Сагадамовна хойжу өг-бүлеге өскен болгаш, күш-ажылды бичиизинде-ле кылып эгелээн. Ада-иезин Тес-Хемниң ховуларынга көжүп, мал кадарын чораан, а Херелмаа Берт-Даг школазынга өөренип, дыштанылга үеинде аалынга келгеш, ада-иезиниң белен эвес ажылынга дузалажып турган. Сес чыл школазын дооскан соонда баштай сакманчылап эгелээн, а ооң чоорту хойжу апарган.

ХЕРЕЛМАА САГАДАМОВНА печказынга одун салып, сарыг шайын хайындыргаш, аъжын-чемин столга салыпты. Ооң арын-шырайында хүлүмзүрүг чайнаан.

— Бо мээн улуг оглум-дур пйин—деп, ол азып каан чурукче айытпышаан, чугаалады. — Ам шеригде албан эртирип турар. Күзүн чаныс кээр. Эпти-ле чагаа бижиирдир. Эки албан эрттирип турар.

Ол бичии када боданы берген. Үениң эртип турарының дүргенин чүү дээр. Ол болу ам-даа аныяк, дөртен хар безин четпээн, а ажылчын стажы чээрби ийи чыл ажа берген.

Ол минута хире-даа ажыл чок анаа олурбас, ынчаар чаңчыпаан. Ашакка барган соонда ажы-төлдүг апарган, ынчалзажок өөренген ажылын кагбаан, ашаа-биле кады хойжунуң чымыштыг ижин кылбышаан.

— Шаанда садык бар эвес— деп, Херелмаа Сагадамовна чугаалады. — Уругларывыс бистиң-биле кады көжүп чораан. Ылаңгыя хой оолдаашкынының үеинде кончуг берге турган. Бүгү дүн дургузунда удувас ышкажыгай.

Ол өг-бүленің бүгү кежигүннери күш-ажылды хүндүлээр. Уруглары дөрт. Ийиги оглу ортумак школаны дооаар. Суурда кырган-авазында чурттан турар.

—Ыяш ажыл-агыйының институдунга кирер деп турар. Бо черге арга-мяш өстүрер апаар эвеспе ол. Мында долгандыр ыяш чок черлер-де өңдерик. Ийи бичиизи —база школада. Чүгле дыштанылгада маңаа келир-дир. Шыдаар шаа-биле ажылга база дузалажып турарлар.

БИР-ЛЕ КАТАП кыжын Херелмаа Сагадамовна соонда алзып аараан. Ынчангаш хойжу ажылын каар ужурга таварышкан. Эмнелге черинге ажылдай берген. Ынчан уруглар өстүрер-даа, бажың иштин аайлаар-даа, номчуттунар-даа үе-шактыг апарган. Ынчалзажок үргүлүү ажыл кылып чаңчыккан болгаш, шөлээн ажылга таарышпаан. Хойжунуң ажылында чай-чап бар эвес. Бичии уруглары чаш турза-даа, Херелмаа Сагадамовна бот-өөредилгелиг школага кирип алган. Тоску, онгу классты дооскан, адак сөөлүнде аттестатты холунга алган.

Ол ажылга кезээде-ле кежээ, кызымаан, кижилерге чаагай сеткилдиин көргүзүп келген. Ынчангаш партияга киреринде аңаа сүмелээн. Ол чорук ооң амыдыралынга улуг болуушкун болган. Улам-на эки ажылдаары күзенчиг. Эмнелге черинге ажылдан турган чылдарында кижилерге сагыш чованғыры, кичээнгейлии дээш өөрүп четтирилишкинниң хөй-хөй сөстерин дыңнаан. Кижилериң өөрүп четтирилишкини —ол дээрге улуг шаңнал-дыр.

Херелмаа Санчат Берт-Даг суурунуң хереженнер төвүлелиниң ажылын элээн наш чылдарда баштап келген. Бажың-балгаттың иштин аайлап таарыштырар, ажы-төлдү кижизидер талазы-биле хереженнер ортузунга улуг ажылды ол чорудуп турган. Суурнуң хереженнери ооң бажыңынга удаа-дараа чыглып келгеш, ажылынып, өг-бүлезинин херектериниң дугайын сеткил хандыр чугаалажыр.

ЭРТКЕН КҮЗҮН Херелмаа Сагадамовнаны совхозтуң парткому келдирткеш, амыдырал-чуртталгазын, кадыкшылын сонуургап айтырган, баа катап мурнундагы ажылынга — хойжу болуп ажылдаарын саналдаан. Ол аңаа чөпшээрешкен.

— Бо час — сес чыл үзүктелишкин соонда мээн баштайгы чазым-дыр — деп, ол чугаалап олурар. — Чымыштыг ажылга база катап чаңчыгары белен эвес чүве-дир. Ынчалзажок коммунист дээш бүзүрээн болганда, кылыр апаар.

Ооң хойлары хүр кыштаан, Херелмаа Сагадамовна төрүүр 100 хойга онааштыр 99 хураганны мөнди доруктурган. Ол болза, алган социалистиг хүлээлгезинден 9 хураган хөйдүр.

Ол чүгле малчын эвес. 1977 чылдан бээр көдээ Совет депутады болуп, хөй-иштиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар.

— Белен орук дилевес кижи—деп ооң дугайында чаңгыс чер чурттутлары чугаалажып турар.

Т. РЯБИКОВА.
Тес-Хем район.

ЫНАК АЖЫЛЫНДА ХЕВЭЭР

ГАЛИНА КАРА-КЫСТЫҢ күш-ажылчы оруу бешки классты дооскан соонда-ла эгелээн. Ада-иезин пазы дегүй берген, хоочу-хораалыг болган ужурунда, Галя өөредилгезин уламчылавайн ара үскен. Ол дөрт харлыг уруг баштай хойжуга дузалакчы кадарчы болуп ажылдаан. Ооң ийи чыл эрткенде, колхоз фермазынга саанчылап киргген. Галя инекти ооң мурнунда-ла саан билир турган. Өөнүң каш инектерин шытпас саап каар. Чогум-на харын ол чаңчылы-биле саанчылаар дей берген болгай аан.

Галя 18 инекти саары-биле хүлээп алган. Аалынга ийиүш инек саап турганы ышкаш боор бе! Ынча хөй инектин эмнин шейбелеп келирге, холу ыыдап, чилчин үстүр. Эртен мырыңай сыгыр даң бажында турар. А хүндүс фермага тура хүлээр: кажаа иштинин өдээн аштап үндүрер, инектерге чем бээр, сүт ижиртер. Ажыл кызыгчай чок. Кежээ сылдыс чедишкенде чанар.

1948 чылда Ленинкага «Кызыл сылдыс» колхозка Галя Кара-кыс ынчаар саанчылай берген. Ажылдан эгелээн баштайгы чылының кызы берге болган. Фермада орта кажаа-хораа чок. Инекти саар черин чок. Демир-хумунну тударга, ол хол чыпшына бээр, ажыш кылдыр хаарыптар.

Кыштың соогунда чылыглаваан кажаага хол-биле инек саарының бергезин Галя ынчан билген. Ынчалзажок ынчаар ийи чыл ажылдаан. Инек бүрүзүндеп чылда 1000 кг сүт сагган кижини «тулган» деп, а 1800 чедирилтерге, мырыңай «рекорд» дижип турган. Ийиги чылының төнчүзүнде Галя бодунга быжыглаан инек бүрүзүндеп 1500 кг сүттү сагган. Ону база «шыырак» саанчы деп санай берген.

Ынчалзажок Галя 1950 чылда район төвү — Туранга ажыттынган трактористер курузунга өөренип киргген. Ол-ла чылын ону дооскаш, бодунуң төрээн колхозу «Кызыл сылдыска» каң аттың дынын тудуп, ховуу-шөлдерин киирпедир чардыра берген. Галя сес чыл дургузунда трактордан салдынмаан. Арга-мергежилдиг механизатор болза-даа Галина Кара-кыс амыдыралының аайы-биле ажылын солуур ужурга таварышкан. Ол өг-бүлелиг апарган. Чаш ажыттелдүг кижиге механизаторлап ажылдаары берге болган.

«Ам кандыг ажыл кылырыл?». Ындыг айтырыг тургустунуп келген. Ашаа Николай Семис-оол аңаа мынча дээн:

— Белен мергежилиң бар болгай, Галя. Ооңга катап ажылдаай сен.

— Чүү «белен мергежил» дээриң ол?

— Саанчы мшкажың кай! Белен мергежил ол-дур.

КАРА-КЫС БИЛЕ СЕМИС-ООЛ кожазында «Хадың» колхозка көжүп келгеш, бирээзи саанчылап, өскези мотористен ажылдай берген.

— Таарыжыр мергежилимни шилип алырынга чедир ынчаар каш катап ажыл солаан болбазык мен бе— деп, ам Галина Ырыбаевна сактып чугаалап олурар.— «Хадың» совхозка 1958 чылдан эгелеп саанчыладым. Ам 21 чылдың нүүрүн көрүп тур мен. Бо аразында саанчы ажылымга чаңчыгын, мергежин калдым. Арга-дүржулгамны аныяктарга дамчыдып берип, дагдыыкчылап тур мен. Мени ийи чыл мурнуда-ла пенсияже үзээв. А мен ажыл чок олурып шыдаавас кижи-дир мен. Баа катап саанчылай бердим.

Коммунист Галина Ырыбаевна Кара-кыс пенсияже үзээ-даа, бодунуң ынак ажылында хевээр. Ол ам фермада партболук организаторы, коммунистерниң баштакчызы. Ажыл-хожулда, амыдырал-чуртталгада негелделиг айтырыг бүрүзүн ферманың саанчылары хамыктын мурнунда Галина Ырыбаевна-биле сүмележип чугаалажыр. Ол кижи бүрүзүнүң сеткилинге таарыжыр, чазык-чаагай будуштуг, көрген-билгенин ак-кара чокка чугаалаар. Арга-дүржулгазы улуг, ат-алдары бедик-даа болза, улуургаар, көргеттинер сеткил чок.

Хадың фермазының саанчылары карак кызыл ажылдап, сүт бүдүрүлгезин соолгу чылдарда көвүдедирин чедип алган. Чижээ, онгу беш чылдың баштайгы чылында 655 тонна сүттү бүдүрген болза, 1978 чылда 809 тонна четкен. 1977 чылда күрүнеге 614,9 тонна, а 1978 чылда 655,1 тонна сүттү саткан. Бир инекке онааштыр 1976 чылда 1540 кг планның орнунга 1626 кг-ны сагган болза, эрткен чылын 1881 кг-ны сагган. Сүттүң бараанныы эрткен чылын планнаттынган 76 хуунуң орнунга 84 четкен. Саткан сүттүң 97,4 хуузу I, II сорттуу болган.

ХАДЫҢ КОЛХОЗТУ 1977 чылда совхоз кыдыр шилчиткен соонда, аңаа улуг чаартылгалар эгелээн. Ону совхозтуң төп турлааның өзүлдезинден тодаргай көрүп болур. Чаа бажың-балгаттар ында-мында туттунуп турар.

Фермада ажыл-херектің дугайын партболук организаторы Галина Ырыбаевна мынчаар чугаалады:

— Бистиң бо фермаыста мээн-биле удаа ажылдан келген дүржулгалыг, мурнакчы саанчылар эвээш эвес. Чижээ, коммунист Өпейжик Барынмаа эрткен чылын инек бүрүзүндеп 2300 кг сүттү, Шура Санчай 2400 кг, Аня Чанзан 2300, Тамара Чамбыл 2300 кг сүттү саггылаан. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шинтирлерин амыдыралга боттандырар дээш саанчылар онгу беш чылдың дөртүү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган, эрес-шудургу ажылдап турар. Чылдың бирги кварталында сүттү бүдүрериниң болгаш садарының планнарын ажыр боттандырдывыс. Кыштыы үеде инектің сүткүр продуктулуун кудулаттыс дээш, бүгү-ле хемчегларни алган. Чемни чүгле болбазыраткаш бээрин чуруумчуттаан. Долу үнелиг рационну тургуенан. Чылыг сүтү, чуданы үргүлүү бээр. Ооң түңнелинде кыжын бааан бир инектен хүнде 8—10 кг чедир сүттү саан ап турдувус. Моон соңгаар-даа оон кудулаттайн, харын бедидерин оралдажыр бис.

Галина Ырыбаевна болдунуң дугайын чугаалавады. Ынчалзажок совхозтуң кол зоотехниги Иван Васильевич Беткевичиниң чугаалааны бо:

— Галина Ырыбаевна Кара-кыс бистиң фермаыста үжүүр дээн саанчы болгай. Ол мактаныр хөөн чок, биче сеткилдиг кижи. Эрткен чылын Галина Ырыбаевна 49 тонна сүт саар планныг тургаш, 66 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Бир инектен 1900 кг сүт саан алыр хүлээлгезин 2767 кг кылдыр боттандырган. А бо чылдың бирги кварталында иштин-биле быжыглаан инектериндеп 10 тонна сүт саар тургаш, 16 тоннаны сагган, бир инекке онааштыр 700 кг хире сүттү алган.

АДАК СӨӨЛҮНДЕ Галина Ырыбаевна түңнеди:

— Саанчыларның ажылдан турары кызымак. Сүт бүдүрерин көвүдедир, планныг онааалдаларны күүседир дээш, олар болдунар бүгү чүүлдерни кылын турар. Ынчалзажок четпес чүве бар. Ферма эргижээн, барык-ла бүгү ажылды хол-биле кылыр. Сүт бүдүрүлгезин көвүдедиринге, инектің уксаазын экижиде-ринге, продуктулуун бедидеринге ол чорук шаптыктап турар. Чаа ферма тудар херек. 800 инек киирер бүрүн механизастаттынган комплексти тудар дээнден бээр ам ийи чыл эртип тур. Ооң чүгле таваан салгаш, ара соксаан. Ол комплексти дүрген туттурар хемчегларни совхозтуң удуртукчулары алыр ужурлуг.

Хоочун саанны, коммунист Галина Ырыбаевнаның бо негелдези черле чөптүг. Ону деткиир херек. Чаа комплекс тудар дугайында айтырыгны шинтирлээриниң өөй келген.

Коммунист Галина Ырыбаевна Кара-кыстың мергежилдің бедиинче базымнары ындыг-дыр. Назы доңуп, пенсияже үнзе-даа, Галина Ырыбаевна саанчылавышаан. Амдаа адак-бышкаа чиик, аныяктарга үлегер болуп, оларга арга-дүржулгазын дамчыдып турар. Ооң хөрээнде Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени болгаш хөй-хөй медальдар хоочунуң карак кызыл күш-ажылын Төрээн чурттуң бедии-биле үнелээнин херечилеп турар.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: саанчы Г. Ы. Кара-кыс.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КОММУНИЗМ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ ЧУГУЛА ФРОНТУЗУ

«Идеологтуг, политика-кижизидиагалиг ажылды улам ыңай күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы—массаларның медерелин болгаш идепкейин хажык чок бедидер, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң хевирлерин болгаш аргаларын ханыладыр, сайзыраңгайжыдар дугайында партияның, ооң Төп Комитединиң ленинчи сагыш салыышкынының чаа ийерели.

СЭКП ТК-ның доктаалының улуг теоретиктиг, политиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыын өөренип көрбүшаан, дараазында чижек планны өзугаар ол талазыбиле партийжи болгаш комсомол өөредилгезиниң, экономиктиг өөредилгениң системазынга, пропаганданың массалыг хевирлеринге немелде кичээлдерни эрттирер.

СЭКП-ниң XXV съездизи идеологтуг ажылдың сорулгаларының дугайында, совет кижилерни коммунистиг медерелге, коммунизмни тургузар дээш белен, күзел-соруктуг болур чорукка кижизидер дугайында. Кижизидилге ажылын комплекстиг чорудар дугайында, ажылчы чоннарның бүгү бөлүктериниң политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин күштелдирер дугайында эш Л. И. Брежневтиң айтыышкынарын, съездиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның доктаалдарын күүседир талазы-биле партия организацияларының ажылчорудулгазы.

Л. И. Брежневтиң «СЭКП-ниң идеологтуг ажылының чугула айтырыглары», «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номнары—партийжи-политиктиг ажылдың энциклопедиязы, типелгелиг дуржулганың эртинези, коммунизм дээш демиселге бистің идейлиг чепсэзиве. Ук номнар ленинчи өзу-биле чурттаарынга, ажыдаарынга болгаш демисежиринге өөредип турар.

Коммунистиг тургузуушкунуң хемчээлиниң болгаш нарыныың талазы-биле канчаар-даа аажок улуг сорулгалары, делегейниң ареназынга идей-политиктиг демиселдің чидигленишкини идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың сайзыраңгай социализмниң эргежыныга дүүштүр шыпар талазы-биле деңнелин улам бедидерин негеп турар. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленуму идеологтуг ажылдың шынарын, дээштин улам ыңай бедидер, ооң хевирлерин болгаш аргаларын сайзараңгайжыдар оруктарының дугайында.

Совет күрүне массаларының медерелдиг чоруубиле күштүг. Кижилерниң коммунистиг медерелин сайзырадыр талазы-биле партияның программалыг сорулгалары. Улус массаларының медерелин болгаш идепкейин чайгылыш чок бедидер дугайында доктаамал сагыш салыышкын—бүгү партийжи ажылдың баазазы болгаш чугула утказы, организакчы, ажыл-агыйжы болгаш идеологтуг ажылдың чаңгыс аайы.

Пропаганданың болгаш агитацияның эртемге үндезилеттинген бедик деңнелин хандырары. Коммунистиг идеалдарның өндүр чаагайын, совет Төрээн чурттуң күүзүн быжыглаар болгаш чоннуң чаагай чоруун бедидер талазы-биле СЭКП-ниң үре-түңнелдиг, могаг чок ажыл-чорудулгазын, социализмниң төөгүлүг артык күштерин, ооң демократизмин болгаш гуманизмин, амыдыралдың совет овур-хевириниң алыс утказын чаймынанчаа-биле өлередип көргүзер.

Пропаганданың болгаш агитацияның дээштин база тодаргай болур чоруун, ооң амыдырал-биле, ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирээри-биле холбаазын күштелдирери. СЭКП-ниң социал-экономиктиг политиказы, 1979 чылдың планын, беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш социалистиг чарыш. Эртем-техниктиг деңнелгени дүргедириниге, ажылдың ажыктын болгаш шынарын бедидериге идепкейлиг идиг бээри—дыңнакчы бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң хүлээлгези.

Сагылга-чуруму быжыглаары дээш, даандырган ажыл-херек, камналга болгаш хуматалал дээш харыысалганы бедидери дээш, тотчеглекчи, албан черлериниң болгаш тус черниң чүгле боттарының эрге-ажыктарын камгалаарынга удур демисел—бүгү кижилериниң болгаш кижи бүрүзүнүң сагыш салыышкыны. Ажыл-херекчи чорудулганың кижизидикчи салдары дээш удуртукчу кадрларның харыысалгазы.

Пропаганданың болгаш агитацияның шаап халдакчы характерин хөгжүдери. Чаа болгаш мурнаңчы үүлдерни бүгү талазы-биле хөгжүдери, бистің бурунгаар шимчээшкиниске шаптыктап турар үүлдер-биле шиитпирлиг демисежири. Күш-ажылга, ниитилел амыдыралынга инициативчи, чогаадыкчы өзу-биле кижилге—кижиниң идейлиг, хамааты талазы-биле бышкан мөзүнүң көргүзүү.

СЭКП-ниң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкыны, делегей социализминиң, бүгү деңшилгелиг күштериниң туруштарын быжыглаар. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының улустары-биле, делегейниң ажылчын аңгызы, национал хосталгалыг шимчээшкин-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаары.

Амгы үениң капитализминиң чонга удур, гуманизмге удур бүдүш-шынары, «эргелер» болгаш «хосталгалар» камгалакчыларының ийи арынныг чоруу. Пекин чагырыкчыларының улуг күрүнеапрек гегемониясчы угланыышкыны.

Чайгылыш чок сырый каттыжымышкыны, күчүүг идейлиг чаңгыс эпти, совет улустуң ханы бүзүрелин болгаш политиктиг серемчилелин, Төрээн чуртун камгалаарынга белен чоруун, социализмниң революсчу чаалап алышкынарын ацы талазы-биле дайзынның политиктиг хоралакчы болгаш идеологтуг ажыл-чорудулгазынга, социализм дугайында ооң хоп-мегезиниг удурланыштыр тургузары—бистің хүлээлгевис.

Эртемге үндезилеттинген үзел-бодалды, партияның херээнге, коммунистиг идеалдарга кызыгаар чок бердинишкини, социалистиг Төрээн чуртка ынак болур чорукту, пролетаржы интернационализмни совет кижилерге хевирлеп кижизидери—идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың кол өзөк.

Революсчу теорияның, партияның политиказының ужур-дузазы коммунизм дээш туруштуг демиселчиниң бүзүрели, идепкейлиг амыдыралчы туружу кылдыр, сайзыраңгай социализмниң чугула айтырыгларын шиитпирээриниге шимчедикчи удуртулга кылдыр шалчий бээр ужурлуг. Коммунистерниң, комсомолчуларның, ажылчы чоннарның марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң дээштин бедидериниң, ону сайзыраңгайжыдарының оруктары.

Парлалганың, литератураның болгаш ураң чүүлүн, телевидения болгаш радио дамчыдылгаларының идейлиг деңнелин база дээштин бедидери. Коммунистиг тургузуушкунга, идей кижизидилгелиг ажылды эжижидериниге оларның ролюн бедидери.

Совет профсиилелдери—эргелеп башкарылганың школазы, коммунизмниң школазы. Ниитилел амыдыралының чугула адыры—бүдүрүлгеге демократияны боттандырарынга, социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөру дээш шимчээшкинни сайзыраңгайжыдарынга, социал-амыдырал айтырыгларын улам эки шиитпирээриниге идепкейлиг идиг бээри—профсиилелдериниг бедик хүлээлгези.

СЭКП ТК-ның доктаалы—СЭКП-ниң XXVI съездизиниге уткуштур партия организацияларының ажыл-чорудулгазының, идеологтуг политика-кижизидилгелиг ажылдың ыңарын база ажыктын улам ыңай бедидериниг, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирээриниң дайынчы программазы.

Партийжи информация

Түңнел кичээл

СЭКП Тее-Хем райкому районда аныяк коммунистер школазының түңнел кичээлин чоокта чаа Самагалдайда эрттирген. Кичээлдің эгезинде СЭКП кежигүнүнге чаа киргеннерге партбилеттерни болгаш партия кежигүнүнге кандидаттарга кандидат карточкаларны СЭКП райкомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак байырлалдыг байдалга тывыскан. Оларга ол байыр чедирген болгаш кажан-кезээде, кая-даа коммунистиң бедик адын төлептиг эдилээрин, ажыл-херекке, амыдырал-чурталгага улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Коммунистерниң улуг партиязының үндезилекчизи болгаш баштынчызы В. И. Ленинниң овур-хевирин сиилбээн кызыл билетти холга ап, партия-биле боттарының салым-чолун кеззеде тудуш холбаштырып, ооң хүрээлеңинге чаа кирген эштерге хоочун коммунист И. О. Биче-оол чаагай күзээшкиннерни кылып, байыр чедирген.

Өөренип эрткен чамдык темаларына холбаштыр аныяк коммунистер З. К. Майдыр, М. К. Лопсан, А. С. Наву олар түңнел кичээлге топчу илеткелдер кылганнар.

Демократтыг централизмниң, коммунистиң эргелериниң база хүлээлгелериниң болгаш партия тургузуунуң өске-даа айтырыгларының, СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының материалдарының дугайында өөренип эрткен үүлдериниге холбаштыр школаның дыңнакчылары-биле беседалажыышкынны кылган. Ону чорударынга СЭКП райкомунуң организастыг килдизиниң ажылдакчылары, СЭКП-ге хүлээп алышкынның болгаш коммунистерниң хууда херээн сайгарып көөр талазы-биле райком чанында штаттан дашкаар партийжи комиссияның кежигүннери киришкен.

СЭКП райкомунуң бюрозунга

Районуң ажыл-агыйларында мал ажылының амгы байдалының болгаш соңгаарладып болбас сорулгаларның дугайында айтырыгны СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бюрозунга чугаалашкан. Шээр малдың чаш төлүн камгалан алыр талазы-биле чамдык хемчеглер алдынган. Торүүр чүс хойдан ниитизи-биле район 90 хураганны, «Октябрь 30 чылы» совхоз—106-ны, «Чыраа-Бажы» совхоз чүстен—102 хураганны алган. Торүүр чүс хойдан хөй хураган камгалан алыр талазы-биле ооңдаа эки көргүзүүлүг бригадалар, хойжулар база бар.

Ынчалдажок мал бажы өстүрериниң планын күүседир, малдың өлүр база хораар чоруун эвээжедир талазы-биле байдал ниити районда-даа, чамдык ажылагыйларда-даа улуг четпестериг болуп артыышаан дээрзин бюро хуралында демдеглээн. Чижээ, бода малдың хорамчазы эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге ниити районда 22 хуу, «Искра» совхозта 76,2 хуу көвүдээн, К. Маркс аттыг совхозта 2 катап өскен.

Торүүр чүс хойга онаштыр хураган камгалан алыр талазы-биле «Сүт-Хөл», «Искра» совхозтарның көргүзүүлери өске ажыл-агыйлардан куду. Алдан-Маадыр аттыг болгаш өске-даа чамдык совхозтарда малды самчыгдап, төтчеглээр чорук ам-даа уламчылавышаан, эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге шээр малды төтчеглеп, самчыгдааны ол совхозка 4,1 катап көвүдээн. Ол четпестер чамдык малчыннарның, специалистерниң болгаш салбыр, ферма эргелекчилериниң, бригадирлериниң харыысалгазының кошкаанындан бооп турар.

Мал бажы өстүрериниң планын күүседир төлөөде, чаш малды бүрүн камгалап алыр, мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң көвүдериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын боттандырар, часкы үеде малдың ажаалдаамы улам күштелдирер дээш эргежок чугула бүгү хемчеглерни алырыңче совхозтар дирекцияларының, чер-черде партия, совет органнарның болгаш көдээ ажыл-агый специалистериниң кичээнгейни райком бюрозу угландырган.

Кижизидилгениң дээштии дээш

Моңгүн-Тайга районуң партия организациялары кижизидилге ажылынга күш-ажылчы коллективтериниң ролюн бедидериниг болгаш чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле масса-политиктиг ажылды күштелдириниң айтырыгларынче кичээнгейни улгаттырып турар. СЭКП райкомунуң чоокта чаа эрткен эзлчеглиг пленумунга коллективтиң кижизидикчи ролюнуң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле аңаа илеткел кылган партия райкомунуң пиири секретары Ш. К.-С. Кочага болгаш санал берген эштер коллективтериниң кижизидикчи ролюн күштелдирер дээш партия организацияларының чорудуп турар ажылдарын бүгү талалыг анализтээш, чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже кол кичээнгейни угландырганнар.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле масса-политиктиг ажылдың дугайында ооң мурнундагы пленумнуң доктаалының канчаар күүсеттинин турарының дугайында информацияны база-ла ол пленумга дыңнаан.

Чугаалашкан кайы-даа айтырыглар талазы-биле партия организацияларының эргежок чугула сорулгаларының дугайында хемчеглерни айыткан доктаалдарны пленумга хүлээп алгаш, оларның күүселдезин чер-черге доктаамал организастап турган, кижизидилге ажылының дээштинин бедидериниге кол кичээнгейни угландырган.

Чаагайжыдылгаже кичээнгей

Суурларның болгаш чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазының айтырыынче СЭКП Бай-Тайга райкому болгаш чер-черде партия организациялары база улуг кичээнгейни салып турар. Чоокта чаа парткомнар база партия эге организациялар секретарьларының, көдээ Советтер күүскомнарының даргаларының болгаш ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер, албан организациялар удуртукчуларының чөвүлел хуралын СЭКП райкомунга эрттирген.

Район төвү—Тээли суурга чаагайжыдылга талазы-биле кылып турар ажылдарның болгаш ооң планының дугайында ында көдээ Совет күүскомунуң даргазы О. Б. Чедер-оол аңаа дыңнадыг кылган. Тээлижилер Ленин биле Гагарин аттыг кудумчуларның араазында дыштанылганың парыгын, СЭКП райкомунуң чанында Ленин аттыг шелду кылып эгелээн. Паркка болгаш кудумчуларга чечектер, сесерликтер база янзы-бүрү мыштарны олуртуп, төрээн суурун вогаанчыдып, чаагайжыдар талазы-биле улуг ажылдарны кылып турар. Ону кварталдар аайы-биле чурттакчы чоннуң күжү-биле боттандырар. Оон аңгыда кварталдарга дөрт кезек черге уруглар ойнаар шелчүгештерни кылып эгелеп турар.

Совхозтар база бригадалар төптерин чаагайжыдары-биле чогуур ажылды чорудуп турар. Чижээ, «Тээли» совхозтуң ховуу-трактор бригадазының төвүнге өөренкилерниң бүдүрүлге бригадазының кежигүннери чурттаар бажыңны туткан болгаш спорт шелчүгежин база ойнаар черлерни кылыр. Чаагайжыдылга талазыбиле чоруттуунуп турар ажылдарже хамаарышкан ажыл-агыйлар, коллективтер, организациялар кичээнгейни кошкатпазы СЭКП райкомунуң ийги секретары, районда чаагайжыдылга комиссиязының даргазы М. С. Сарыглар башкарып эрттирген ол чөвүлел хуралга дугуржуп алган.

«Коммунист» журнал

СЭКП ТК-ның теоретиктиг болгаш политиктиг журналы «Коммунистиң» алды дугаары үнген. Оон ол дугаарын «Миллионнарның типелгелиг туту» деп мурнуку үүлбиле эгелээн.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы, ССРЭ-ниң Күрүпланының даргазы Н. Байбаковтуң «Өндүр улуг номнуң найгамчык арыннары», Е. Иванов биле Ф. Медведевтиң «Күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөру» деп үүлдериниг ол-ла номерде парлаан.

Журналда янзы-бүрү рубрикалар адаандан номчукчулар аңгы-аңгы үүлдерни, материалдарны болгаш рецензияны сонуургап номчуурлар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

УЛУГ ТИИЛЕЛГЕНИҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет улустуң фашистиг Германияны ашкан бүгү делегейге төөгүлүг Тиилелгезиниң байырлалы—бүгү-ле деңшилгелиг кижи төрелгетенге сеткил өөрүнчүг хүн. Совет улустун өндүр улуг эрес-маадыр чоруунуң 34 чыл оюн делегейниң хөй-хөй чурттарынга байырлалдыы-биле демдеглээн. Социализмниң акы-дуңма чурттарының улустары ону улуг болгаш өөрүшкүлүг байырлал кылдыр демдеглеп эрттирген.

БЕРЛИН. Немец улусту фашизмден хостаанының 34 чыл оюн холбаштыр Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг хуралы Берлинге болган. Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, чурттуң партия болгаш күрүне талазы-биле удуртур өске-даа ажылдакчылары аңаа киришкен.

ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң национал камгалал министри армия генералы Г. Гофман ол байырлыг хуралга чүве чугаалаан.

Хосталганың хүнү болгаш Тиилелгениң хүнү Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуңмалышкы өске-даа чурттарың улустарынга ышкаш, бистің улузувуска база хосталганың болгаш тайбыңның байырлалы-дыр деп, ол чугаалаан. Ол дайынга Тиилелгени чедип алгаш, совет улус болгаш ооң эрес-маадыр шериг бүгү делегей төөгүзүнүң чаа үе-чадазын ажыктан. Эрткен үзеи дөрт чыл дургузунда Чер кырынга тайбыңның, национал хосталышкынның болгаш социал деңшилгениң чаагай чоруунга таарыштыр болган бүгү-ле өскерлиишкиннер—ол-ла бүгү чүүлдер 1917 чылдың октябрьда эгелээн. Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң Төөгүлүг Тиилелгези ол-ла бүгү өскерлиишкиннерге шиитпирлиг салдарын чедирген.

СОФИЯ. Хостакчы Совет Армияга алдар болдурган тураскаалга, совет дайынчыларның акы-дуңма хөөрүнге чечектер салган. Капитализмге болгаш фашизмге удур демиселге амы-тынын берген болгар патриоттарга тураскаалдың баарынга база чечектер салган.

Чечектерни Болгария Улус Республиканың Улусчу камгалал министерствозундан, болгар-совет найыралдың Бүгү-улусчу комитединден, хөй-ниитиниң организацияларындан, социалистиг чурттарың элчин черлериниг салган.

Чечектер салырының өзулалынга көскү болгар шериг начальниктер, найысылалдың партийжи удуртукчулары чораан.

ПАРИЖ. Гитлержи Германияны ашкан Тиилелге хүнүнге холбаштыр Боннуң чоогунда Дуйсдорф хөөрүнде фашистиг өлүрүкчүлериниң холундан өлген совет хамаатыларның тураскаалынга чечектер салышкыны болган. Делегейниң ийги дайынының чылдарында амы-тынындан чарылганнарның тураскаалын хемчеглеринге он-он муң кижилер киришкен. Фронтучулар чорааннарның болгаш Удурланыышкын шимчээшкининиң киржикчилериниң организацияларының кыйгырыын өзугаар Тиилелге шолунде Балдинмес солдаттың хөөрүнге угландур Парижтиң төвүнге байырлыг чыскаал болган.

Францияның черинге тулчуп турган совет кижилериниң хөөрлериниге чечектер салган.

ДЕЛИ. Фашизмни ашкан Тиилелге хүнүнге тураскаал кылдыр индий хөй-ниитиниң байырлыг хуралы Деликде Совет культура бажыңынга болган.

Бүгү деңшилгелиг кижи төрелгетен-биле кады индий улус фашизмни ашкан Тиилелге хүнүн демдеглеп, кулданыышкынга удур, боттарының Ада-чурту дээш, оранделегейге моон ыңай дайын болбазын дээш амы-тынындан чарылган миллион-миллион совет кижилериниң тураскаалын хүндүткел-биле сактын өзулаан деп. Индийның премьер-министриниң оралакчызы, камгалал министри Дж. Рам ол хуралга чугаалаан.

БОНН. Тиилелге хүнүнге холбаштыр Боннуң чоогунда эгелээн. Ында 5000 албан-хаакчыларның ажылдаарынга бүгү таарымчалыг байдалды тургускан.

Ю. ВЫХОДЦЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СОНУУРГАЛ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак хөй-ниитиниң улуг сонуургал-биле утканы эш Л. И. Брежневтиң сактыышкынарының «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номнары социалистиг чаалап алыышкынарны камгалаарының, ССРЭ-ге социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуның хөрээнге СЭКП-ниң болгаш совет улустуң дуржулгазының эң байлак үндезини болур деп, ЧКП ТК-ның органы «Руде право» солун бижээн. Ол номнар дээш, тайбың дээш могаг чок демиселге дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазынга Ленинчи шаңналды тывысканынга мичаңгаш Чехословакияның улузу өөрүп турар.

Л. И. Брежневтиң сактыышкынарында совет кижилериниң бодалдары болгаш күзелдери сиилгекен, марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализмниң принциптерин чайгылыш чокка удуртулга болдурган ленинчи партияның бүгү талалыг дуржулгазы мөөцеттинген деп, ол үүлүде айыткан.

Эш Л. И. Брежневтиң номнарын номчуп база өөренип тура, Коммунистиг партияның, социализмниң болгаш коммунизмниң хөрээнге бердинген совет коммунистери, совет ажыл-ишчилериниң овур-хевирлериниң кайы хире бүзүрелдиниг, ханызын болгаш ураннченнин бис шуптувус көрген бис. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш тайбың тургузуушкунуң чылдарында совет улустуң типелгелериниң сорук киприкчизи болгаш организакчызы болур Ленинниң партиязының могаг чок ажыл-чорудулгазын ында тайылбырлап бижээн.

Чехословак ажылчы чоннар эш Л. И. Брежневти улуу-биле хүндүлеп турар деп, солун онзалап демдеглээн. Бис ону совет улустуң улуг оглу, ССРЭ-ниң партия болгаш күрүне ажылдакчызы, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылтараңгай ажылдакчызы кылдыр көрүп турар бис. Эш Л. И. Брежнев — Чехословакияның өзүлүг өнчүү, бистің партияларыыстың болгаш чурттарыыстың араазында, чехословак болгаш совет улустарының араазында ақы-дуңмалышкы найыралды база бүгү талалыг кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш ханыладырынга ол улуг ачыхавмадыг болган.

Л. И. Брежневтиң номнары хемчээлиниң талазы-биле улуг эвес, мычаза-даа олар совет улустуң революсчу авангарды — СЭКП-ниң бодалының база үнелиг дуржулгазының өзулуг улуг үнелиг үүлү болур. Оларның кайызы-даа Советтериниг Улуг чуртунуң төөгүзүнүң янзы-бүрү үелерин катап көргүзүп, кайызы-даа бодунуң амгы болгаш келир үеэн дээш улустуң демиселиниң алдарлыг арыны болур.

Л. И. Брежнев бодунуң сактыышкынарында хөй болуушкуннарның дугайын бижээн деп, «Руде право» демдеглээн. Ол бүгү болуушкуннарның кол маадыры совет улус болур. Совет кижилериниг, маадырларының, төөгүнүң өзулуг тургузукчуларының өндүр чаагайын көрдүүс. Номнарда кижилерге улуг хүндүткел болгаш ынакшыл, оларга большевикчи, принципиалдыг, негелделиг болгаш чаагай сеткилдиг хамаарылга илереттинген. Л. И. Брежневтиң номнарында тайылбырлаттынган СЭКП-ниң байлак дуржулгазы Чехословакияга сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузаарынга улуг үнелиг ужур-дузалыг болур.

МЕДЕГЛЕЛ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучияның СПК информация агентилелиниң дыңнадыш турары-биле алырга, Кампучияның агаар делгемин Таиландының шериг самолёттарының үрээни-биле холбаштыр Кампучия Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи медеглел кылган.

Кампучияның тускай догуннаан чоруун болгаш девискээриниң бүдүн чоруун үрээниниң айыылдыг уржуктарынче Кампучияның ДХМ-и кичээнгейни угландырган. Пол Поттуң дээрбечи бөлүктериниң артыышкынварын чок кылып турар үеде Кампучияның революстут армиязы Таиландының тускай догуннаан чоруун болгаш девискээриниң бүдүн чоруун, ийи чурттуң араазында кызыгаарны доктаамал хүндүлеп келген болгаш хүндүлеп турар деп медеглелде айыткан.

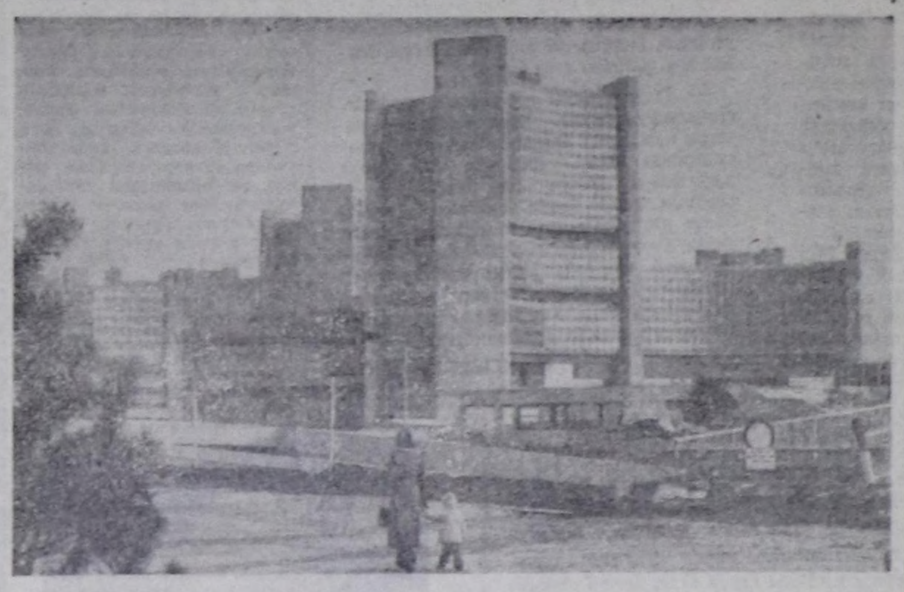

АВСТРИЯ. Венада КНО-нуң төвүн (чурукта) тудуп доозун турар. Бо чылдың августа ол бажыңче делегейниң чамдык организациялары—МАГАТЭ, КНИДО болгаш өскелер-даа көжүн кирер. Амгы үениң комплекизиниг тудуун 1973 чылда эгелээн.

ПЕКИННИҢ ЭЖЕЛЕКЧИ ЧОРУУНГА УДУР

ХАНОЙ. (СЭТА). ВСР-ниң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниг Хо Ши Мин орденниң бирги чергезин байырлыг байдалга аңаа тывыскан. Ол шериглериниң дайынчыларынга ук бедик шаңналды америк агрессияга удурланыышкын дайынының үеэнинде маадырлыг чоруу дээш тыыскан. Төрээн чуртунуң дээрин ыныыштыы-биле камгалавышаан, олар 2700 америк самолёттарны дужур атканнар.

Ада-чурттуң камгалакчыларының шылгараңгай дайынчы чедиишкиннерин демдеглевишаан, ВСР-ниң национал камгалал министриниң орлакчызы генерал-полковник Чан Ван Ча агаардан халдаашкынга удур шериглериниң амгы үеде чугулазын болгаш бедик харыысалгалыын онзалап айыткан. Ол шериглериниң офицерлери болгаш дайынчылары ыдат агрессорларның реаксыыг алыс утказын долузу-биле билип турарлар деп, ол чугаалаан. Олар доктаамал серемчилелдиг болур болгаш оларның кандыг-даа чимезиниишкиннерин ойтур шаварынга белен болур ужурлуглар.

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Вьетнамның культуразының болгаш төөгүзүнүң хөй саныг тураскаалдарын, ооң иштинде төөгүлүг тураскаал болур Пакбо суурнуң чоогунда вьетнам революциязының баштайгы хүннеринде президент Хо Ши Минниң чурттап турган черин кыдат агрессорларын араатанызы-биле үрегдээрин шиитпирлин-биле буруу шаткан чагаанны ВСР-ниң культура болгаш информация министри Нгуен Ван Хиеуга Лаостуң пропаганда, информация, культура болгаш туризм министри Сисан чоруткан.

Вьетнамга удур агрессияга аштырыышкынга таварышсадаа, Кампучияга хамаарыштыр улуг күрүнеэирек, улуургак чоруу болгаш Лаоска хоралакчы чоруу буурап дүшседаа, Пекиниң удуртукчулары Лаосту, Вьетнамны болгаш Кампучияны эжелеп алгаш, Муряуу-Чөөн Азияга бодунуң улуг күрүнеэирек эжелекчи политиказын чорудар дээш оралдажыышкынарындан ойталавайн турарлар деп, ол чугаада айыткан.

Олар вьетнам-кыдат чугаалажыышкынардан ойталап, Вьетнамның соңгу кызыгаарында чоңгээлээшкиннерни чорудуп, Пол Поттуң дээрбечи бөлүктериниң артынчыларына дузаалап, Лаостуң кызыгаарында шериглерни муряукузу ышкаш мөөнеп база Лаоска хоралакчы пропаганданы чорударынга даос реакционерлерге дузаалап турар.

ӨСКҮС КАСТЫҢ КУДАРАНЧЫГ ЫРЫЗЫ

(Шарап ирейниң чугаазы)

Соңгу тевениң чүгү аар дижир. Тоолчулар чыыжы тарай бергенде, бистиң музейге бир кырган чедип келген. Ооң адын-сыбын Дүлүш Шарап дээр. Эргижирей берген куу пес-биле бир-ле чүвени так ораап алган кырган болду. Чаңгыс дес долаананың чанынга кожалаштыр олурупкан бис. Назы-харын айтырарымга, Пар чылдыг мен дээш чолдак даңзазынга таакпызын тиккеш, бодаңганзыг олур. Арын-шырайын көөрүмге, чеден хар ажа берген, хирезин бодаарымга, бир-ле чүвеге сеткили хомудаан янзылыг.

— Радиодан дыңнадым. Силерниң музейде тоолчулар болгаш ыраажылар маргылдаазы бооп турар. Меңээ чүве дыңнаткан эвес. Ал-бодум Улуг-Хемниң Хайыракан суурда чурттап орар мен. Кара чаштан тура тоолчуларның тоолуп дыңнап, ыраажыларның аялгазын дыңнап өскен кижи мен. Игилдээр кижи мен. Мээң ырым дыңнаар кижи бар ирги бе?—деп чоруй, Шарап ирей ораап каан чүвезин чаза берди. Хүн караанга аът баштыг игилдиң хүрең дозузу кылаш диди.

Ол кырганның тоолчургу чугаалары кончуг кударанчыг болгаш аялгазы кижиниң үлду-чүрээн шимирт кылдыр сыынналып келир болган. Шарап ирей бир-ле кыскажан тоолун чугаалап бергеш, аңаа таарыштыр бир-ле чиктиг аялганы игилинге тырта бээр кижи болган. Мээң сагыжымда ол ирейниң чүгле чаңгыс тоолчургу чугаазы артып калган, ол кударанчыг аялга чазын болгаш күзүн кулаамга бо-ла дыңналып келир ийин.

Шарап ирей аът баштыг игилиниң хөөгүн киирип-киирип, бир ужун кара быллаар хап идииниң хончузунуң аксынче кончуг алаар үстүрүп алгаш, чугаалай берди.

— Шагда болган теегу-дур ийин. Та шын чүве, та меге чүве сөзүн кайын билир мен. Кырган-ачамның чугаазы-дыр. Ынчан дек-дун билир мен. Дүлүш Сайгыыл деп кырган Кастыг-Хөлдүң кыдыынга чурттап орган чүве-дир. Ол хөлге час боорга-ла, чүс-чүс кастар кээп хонуптар. Ол ирей Дүлүштернин бир бай дүжүмединге хөлечиктеп чораан, даады чылгы чылгылаар кижи турган-дыр. Чежемейнинда ядыы болза, ол чанынга хөлге кастардыва боо арныр көрбөзөн кижи-дир.

Бир катап бай дүжүмет бызаалыг инек-биле оглунга боо садын берген дижир. Ол оолдун чогум адын билбес мен. Шолазы Хыдыкчы дээр чүве чораан. Бир чазын Сайгыыл ирейниң өөнүң чанынга хөлге чүс-чүс кастар база катап хонупкан, кара туразында салдап турган. Бай дүжүметтиң оглу октуг боозун чажыра тудуп алгаш, Кастыг-Хөлдүң кыдыынга кеденгирлеп келген. Ийи кас хөлдүң кыдыынга дээр салдап келгеш, карактары дозуранган, «ылчыныажын» олурда, шактыр боо даре-ла диген. Сүржүп ойнап турган-ийи кончуг чалыы кастың бирээзинден аксак дүктери too-быдарадыр хадыгылай бергилээн. Хөрээндиве аттырыпкан кас эжиниң соодуда бир катап бажын соваш кылгаш, чалгыннарын далбаңнадып чоруй, эрик кырынга кээп дүшкен.

Бо болза шагда болган чүведир ийин. Кара сеткилдиг Хыдыкчының бир кас адын каан хүүнден эгелээш, Кастыг-Хөлдүң чүс-чүс кастары өскен төрээн чуртун карартыр дезип чоруй барган дижир чүве. Ол хөлге чүгле эжинден чарылган өскүс кас час боорга-ла, кара чаасканан чедип келгеш, хайыралыг эжиниң өлүр аттырып каан черинге кээп хонуптар. Дангаар эртен, орай кежээ чаңгыс кас шагда-дүпте читкен эжип сыынналып кыйгырылаар. Ооң ол кээргенчиг алгызын too дыннаар эриг бааралыг кижи-даа, куш-даа тывылбас апарган. Ол өскүс кас чайны өттүр сырынналып чайлаан, терек бүрүзү саргарып чорда, Кастыг-Хөлдүң кырынга дескинип туруп бээр. Сыннар баштарынга башкы хар чаап, сыннар эдип турар өйде, өлүртүп каан эжин база катап кыйгырып-кыйгырып, ооң тып чадаан, изиг орандыва улчуп чоруп каар турган. Куш эжинден чарлырга, эш тывылбас деп чүве ол-дур ийин.

— Аная чораан касты чоп боолап каалтыы!—деп, Дүлүш Сайгыыл хорадап, байның оглун сегирип алгаш, чаагындыва алагалапкан. Демги тенек ол адазынга барып хомудаан чүвези ыйнаан. Бир хүн Хыдыкчының адазы хөлечик чылгычыны келдирип алгаш, чула эриидеп каапкан. Сайгыыл арай боорда чанып келген. Балдырының балыг чери курүй берген Сайгыыл өөнүң чанынга чыдарга өскүс кас хөл кыдыынга үнүп келгеш, базала кударанчыг алгызын алгырып эриидеткен хөлечикти кээргээри ол үүве ыйнаан, самдар өгүүн кырынга дескинип-ле турар болган.

Дүжүметке балдырының эдин үзе эриидеп каан хөлечик чылгычы биле эжинден чарылган өскүс кастың салымчоруй барган дижир чүве. Ол чолу сөөлүнде барып дөмей болган. Өжээргек чоруктун хайындан хөлечик чалыы чорааш-ла, кызыл дүстап чоруй барган. Үжен чыл кара чаасканан чурттап келгеш, өскүс кас база коргунчуг өлүмге таварышкан.

Бир чазын өскүс кас база катап чалыы-чараш эжиниң өлүр аттырып каан черинге эргип келген. Бир хүн эжинден чарылганы черге келгеш, кургамзык кылдыр алгырыпкан. Ооң кударанчыг үүнүн дыннаар чаңгыс-даа кас ол хөлде чок болган. Хеп-хенертен бора хартыга кылыйтып кел чораан. Кырый берген өскүс кас чалгыннарын шагыргайы кончуг далбаннадып, чер кырындан бедип чадап чорда, аваангыр хартыга кырындан хииктелдир кылыйтып келгеш, чоон мойнундан теп алгаш, ужуп ынай болган.

Кырган шываганчы өгден үне халаап, холун далбаннадыр чайгылаап, мөгүдеп алгырылаан. Хартыга аспактапкан олчазын халаннатпышаан, ырап бар-ла чыткан. Шываганчы дыннап турарга, хөөкүй кас чаннып-чалбарып алгырар болган.

Өскүс мен!
Чаңгыс мен!
Мени сал!
Мени сал!

Өскүс кастың чалыгган алгызын дыннап, кээргээр эжидаа чок, өөнүү-даа чок болган. Өскүс, кырган кас чежедаа далбаннаарга, араатан хартыга көңгүс тоовас болган. Бора хартыга мөкулчек тей бажынга барып хонуптарга, башкы харның кара черниң кырынга дүжүп келгени дег, аккак дүктер too-быдарадыр эстеп-хадып турган...

Шарап кырганның чугаазын дыңнаар дээш аът баштыг игил тыртып оганын шоолуг эскербейн барып-тыр мен. Кырганның шедиргеленчек үүнү чоорту суларай бээрге, бирде чалынганзыг, бирде хорадаанзыг, бирде кударааннзыг аялганы дыңнап кааш, үлду-чүрээм шимирт кылынган. Шарап ирейниң караандан кээргелдиң чажы төктүп, игилдиң хылдарындан өскүс кастың дугайында уярангчыг аялга дыңналбышаан турду. Сактырымга, долаананың кат-чимизи безин изиг хаттың эзикинге шондур кактыргаш, кызыл-кызыл шуруларлыг апарган ышкаш болду. Ийи сайлык база игилдээр кырганның чанынга келдилер. Бирээзи кырганның идииниң бажынга кээп хонупту. Бирээзи кырганның черде салып каан даңза, хавынче көрүп-ле олур. Чымчак сеткилдиг кижини сайлык безин эндевээни ол боор деп бодап олурдум. Шарап ирей игилдээрин соксадыптарга, өскүс кастың дугайында шаандагының кударанчыг аялгазы ховуже шиглей бар чыткаш, эсти берди.

— Дээрниң байы — айында, хүнүнде, сылдызында дижир. Черниң байы — аңында, кужунда, балык-байлаңында, катчимизинде дижир. Кижиниң байы болза ажы-төлүнде дижир. Бай болур дизе — оранның кужун безин камгалаар херек. Өскүс кас дугайында кударанчыг аялга болза, бурун өгбелерден дамчып келген чүве болгай, мен дайылдажып чорутпаш, ол олчаан келбейн барган чээним оолду сактып келгеш, база-ла ол аялганы аът баштыг игилимге тырта бээр кырган мен ийин.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Чаа шүлүк

КАДЫ ТӨРЭЭН АЛЫШКЫ ДЕГ

Бараадаштыр бодаарымга,
Бажыңымда чүве-ле хөй:
Ожук-пажым, аяк-шынаам,
Орун-дежээм, бижек-хачым;
Кедип чоруур идик-хевим,
Телевизор, балды, шүүчем —
Делпиже-ле сегирип аар
Херей чүвем саны тикчек.
Дараалашкан сан-түк сүрүп
Дашнаар үнгеш, будалып каар —
Чындыңнашкан чычаанларга
Чылдагаанап тургулаар мен.
Келген черин суравайн-даа
Хөле-бүдүү билир-дир мен:
Ажылчыннар холдарының
Азыралы ышкажыл бо!...
Эгээртинмес тараа, ногаа,
Эт, сүт, дүк дөгерези;
Аржы, саржаг, алгы-кашты
Ажылчыннар бистен алыр,
Дүне, хүндүс, изиг-соокта
Түвеисинип, бергезинмээн, —
Малчын биле тараажының
Маадыр үлүү ында сиңген.
Хоорай черде бир-ле кижи
Хойтпаан таваар пактагылап,
Бажыңында мен-не хевээр
Бараадаштыр бодап ор боор...
Удур-дедир детникжигде,
Найыралдың дээди күжүн
Най-даа када кошкаш ыылбас,
Улуг ийи аңгылар ол:
Кады төрээн алышкы дег,
Кадыыр болгаш Маска болуп,
Ада-чурттуң Сүлде, Тугун
Алдынналдыр каастап чоруур!

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ХӨЙ ДЫЛ БИЛИР

Ленинградтың күрүне университединиң башкызы Сергей Халиповтан улус мынча деп айтырар: «Шынапла 25 дыл билир силер бе?». «Хөвредиг-дир, чүгле чээрби дыл билир мен»—деп, ол харыылаар. Херек кырында ол 40 дылды өөренген, херек болза оларның кайызынга-даа чугаалап билир.

Халиповтун хары чаа-ла дөртен ашкан. Ооң изиг чуткулу—даштыкы дылдар өөренири. Школаны доозуп тура, ол англи, француз, фин дылдарны эки билир, швед дылды бичии билир турган.

Ооң сонуургалы профессия шилип алырынга угланыышкынны берген. Ол даштыкы дыл институдунуң швед дылдар талазы-биле салбырынга кирип алган. Башкылар ону швед дылга өөредип турганнар, ол боду норвег, дани, исланд дылдарны өөренип киришкен. Институттуң үшкү курузунга ол шупту скандинав дылдарның экзаменин дужаапкан, голланд дылды база өөренип алган. Дыл башкызы-өчүлдүрүкчү Халипов дээди скандинав дылдарны билири оон ооске сонуургалдарын ажа берген. Институт соонда өлүүн каш чыл өчүлдүрүкчүлап ажылдап турган, Ленинград университединиң филология факультединиң аспирантуразынга кирип алган. Оон кандидат диссертациязы швед дылдың грамматиказынга хамааржыр.

Скандинав дылдарны билиреэн. Бир ай дургузунда ол ийи семестрнин программазын эртип шылаан. Бир чыл дургузунда ол үш курстун программазы хире дылдарны өөренип алган. Аная-ла сонуургааш, ол турк база португал дылларны өөренип алган.

Халиповтун билир дылларынын аразында ховар дылдар арганы ажыглап турган, ол бир-ле дылды өөренип алган болур. Вьетнам студентилерге швед дыл башкылап турган, вьетнам дылды база өөренип алган. «Ам япон дылды сонуургап эгеледим»—деп, чугаалап өлүрар.

Амгы швед авторларның өлүүн каш чечен чогаал номнарын ол өчүлдүрген. Скандинав дылдарның хөй-хөй словарларында оон ады эртем талазы-биле редактор кылдыр киргилээн.

Хөй дылдар билириниң чазыды чүдел? Оон чүвени дүрген сактып алырында. Ол даштыкы сөстерни кайгамчыкла дүрген доктаадын алыр кижи.

Алла БЕЛЯКОВА.
ПМА-ның корр.

Солун кижи-биле ужуражылга

Сергей Доңгак бичизиндеп-ле уран чүүлге хандыкшылдыг чораан. Ол школачыларның бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдеэнге, фестивальдарынга доктаамал киржип, шаңнадып, мактадып келген. С. Доңгактың ырлаарын чүгле Улуг-Хемниң эвес, а республиканың ажыл-ишчилери концерттен база радио, телевидениеден улуг сонуургал-биле дыңнап турарлар. Сергей Доңгак бот-тывынгыр уран чүүлдү сайыарадырынга үлүг-хуузун киирип чоруур. Ол Хайыракан көдээ Культура бажынында уран чүүл удуртукчузу болуп ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Сергей Доңгак күүселде үеэнде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Эртемнин дипломун холга ап турда, оон дипломунда «билир дылдары» деп черге чүве бижиир чер чедишпейн барган. Тускай саазын кошкаш, оон билир даштыкы дылдарын чыскаай бижээн.

Филология факультеди-биле кожа чөөн чүк дылдарының факультеди база бар. Болунун факультединге лекциялардан хостуг үелерде Халипов араб дыл өөренип турар белуктерге база кичээлдеп эгелеп база бар. Голландиянын сонгу провинцияларында чугаалажып турар фриз дылды база өөренген. Фарер дылга чүгле 40 мың кижи чугаалажып турар. Сергей Халипов ону база өөренип алган. Кандыг-ла бир арганы ажыглап турган, ол бир-ле дылды өөренип алган болур. Вьетнам студентилерге швед дыл башкылап турган, вьетнам дылды база өөренип алган. «Ам япон дылды сонуургап эгеледим»—деп, чугаалап өлүрар.

Амгы швед авторларның өлүүн каш чечен чогаал номнарын ол өчүлдүрген. Скандинав дылдарның хөй-хөй словарларында оон ады эртем талазы-биле редактор кылдыр киргилээн.

Хөй дылдар билириниң чазыды чүдел? Оон чүвени дүрген сактып алырында. Ол даштыкы сөстерни кайгамчыкла дүрген доктаадын алыр кижи.

Алла БЕЛЯКОВА.
ПМА-ның корр.

Даалашпайн

Сөзү Куулар СҮТТҮГ-ООЛДУУ.

Аялгазы Ирбен-оол ТУЛУШТУУ.

ЫРААЖЫГА

Уларанчыг хоюг үнүң
Улуг, биче чүректерже коппа шевер—
Сеткилдерни эдиктиргеш,
Челээштелген бедиктерже эдерти бээр.

Ажыл-ишти, найыралды
Алгап-ырлаан өткүт үнүң аянындан
Чуртталганың утка-шынын
Чурумал дег, тода көрүп, бодап чор мен.

Амыдырал каазы сиңген
Аялганың сырынындан салдыклайн,

Төрээн чонум аажы-чаңын
Тедү билип, сеткил хаңып өөрүп чор мен.

Тааланчыг өткүт үнүң
Таңды чечээ, тандалай дег чараш болзун,
Кыжын, чайын дыжын билбес
Ылаңнашкан дамырак дег арыг болзун.

КОНКУРСКА КИРЖИҢЕР

Бистиң республиканың музыка уран чүүлү кончуг аныяк. Профессионал композиторлар-биле чергелештир бот-тывынгыр композиторлар янзы-бүрү жанрларга эки, даны утка-шынарлыг ажылдарны кылгылаан болгаш кылып-даа турарлар. Профессионал болгаш бот-тывынгыр композиторлар үстүнде адаанывыс музыка жанрларына хөй-хөй чогаалдарны чонга бараалгатса-даа, танцы музыкаларын ховар бижип турарлар. Ынчангаш республиканың Улуска чогаадылга бажыны Совет Тыванның 35 чыл оюнга тураскаатканда чаа тургускан танцыларга музыка конкурузун бо чылдың май 15-тен октябрь 1-ге чедир чарлаан.

Чаа тургустурган танцыларга музыка чогаадыр конкурска профессионал, бот-тывынгыр композиторлар киржир. Конкурстуң негелделери-биле маадыр чорук, күүлажыл, эстрада, оюн-баштак, өг-бүле амыдыралын, бал база улустуң аас чогаалынга үндезилеттинген чаа, чараш тыва танцыларга музыка ооң утказынга, характеринге таарышкан турар уярлыг. Чаа танцы музыказы ийи-чаңыстың болгаш массалыг күүседиишкиннеринге-даа бижиттинин болур.

Конкурс бот-тывынгыр танцы коллективтерин чаа, бедик идей утка-шынарлыг танцылар-биле хандырар сорулгалыг. Мооң мурнунда кала-даа күүсеттинмээн танцыга музыка конкурска кирер. Ажылдарны бо чылдың октябрь 1-деп ораптатпайн конкурсче чорудар болгаш ук чогаалдарны 3 хоолгалыг кылдыр бижиир. Музыка нотазын бижиир аазы секундада 9 см. долтанып, дургедээшкининг магнитофон бижидилгезин чорудар. А конкурсче чоруткан чогаалдарны дедир эгитпес. Танцы музыказы дээш шаңналдар аңгы-аңгы болур. Эң эки чогаал дээш бирги шаңнал 100, ийигизи 75, үшкү шаңналды—50 рубльге доктааткан. Оон аңгыда дерт мактал шаңналды 30-30 рубльдерге доктааткан. Чаа чогаалдарны «Конкурска» деп эгебиле республиканың Улуска чогаадылга бажынынче чорудар. (Адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузунуң № 15 бажын).

ПАР ТУДУКЧУЗУ

Агаарга амыр-менди ужудуушкунуң сөөлүнде Таллиннин аэропарыгынга ийи кончуг чараш шокар амытан чедип келгеннер. Оожум океанның эриктеринден Балтиканың эриктеринге оларның чедип келгениниң төөгүзү солун.

Приморьеде Ариадное дээр суур бар. Ында пар тудукчузу мергежилдиг аңчылар бар. «Дальнореченскийниң» ыяш ажылагый чери лицензия өзүгаар парлар тударын хөй чылдар дургузунда оларга бүзүреп келген.

Пар тудукчуларының бригадазын А. Ивашенко каш чыл улаштыр баштап келген. Ооң оглу Виктор ачазы-биле кашдаа удаа аңнаан. Эрткен кызын А. Ивашенко дүрүм өзүгаар дыштанылгаже пенсиялап үнгеп, ачазының орнун Виктор халаан.

Таллин аэропарыгының даалгазын күүседири-биле Виктор аңчылар В. Зайцев, Л. Бойчук олар-биле кады тайгаже үнүп чоруп каапнар.

Аңчылар улуг харлыг тайгага ийи неделя иштинде оолдуг пар дилеп келгеннер. Оларга ынап-ла аныяк парлар тударын херек турган. Малиновка хемниң унунга олар ийи оолдуг кыс парның изинге таваржы бергеннер.

Пар оолдарын иезинден чарын алыры дыка берге турган. Агаарже куруг адыышкынар-даа дузалаваан. Ынчап баар орта, аңчылар тускай өөредип каан ыттарны салып турган, пар оолдарын иезинден чарып алганнар.

Аңчылар шоодайлап каан пар оолдарын барык 70 километр черге шырга кырынга соортуп келгеннер. Пар оолдары Ыраккы Чөөн чүктүң аңнар тургузар комбинадынга үр эвес үеде чурттаанының сөөлүнде Таллинге самолёт-биле чедип келгеннер.

(«Труд» солуундан).

Телевидение

МАЙ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «АБВГД.ейка». 11.35 — «Силерге, алаелер». 12.05 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.35 — «Чурукчулар ... дугайында чечен чугаа». РСФСР-ниң улустуң чурукчузу А. П. Васильев. 13.30 — «Эки бараанларны хөйнү». 14.00 — «Спортлото» тиражы. 14.15 — «Кадыкшылга» программазының почтазы. 15.00 — Бурятияның Ленин орденниг опера болгаш балет театрының артистериниң концерти. 16.05 — Бөгүн делегейде. 16.20 — «Топ телевидениеннің экрашында эң баштай». «Партизаннарның чер бажыңының чажыды». Уругларга ураан-чечен фильм. 17.25 — «Челэмш». Улус чогаадылгазының 3-кү делегей фестивалының телепрограммазы. 18.00 — «Билдингир-даа бол эллептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 19.00 — «Бо мээң чүрээмге чораан». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 20.05 — Бокс талазы-биле Европаның чемпионады. Кедээден дамчыдылга. 21.05 — «Оюн». Хөй сериялыг телешиниң баштайгы көргүзүү. Авторлары — Э. Бан, Д. Немети. Бирги кезээ. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — «Ыр-79». 23.35 — «Мурнуу Бүгүн». Документалдыг телефильм. 23.55—01.10 — Спортчу гимнастика талазы-биле Европаның чемпионады. Хөрээженнер. Концертеннен дамчыдылга. Төгүнде — медээлер.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзүгаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, дымырадып чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 13—18, чамдык районнарга 6—11, Кызылга 13—15 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доминно принципи» 10.00, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыды» 9.00, 13.40, «Ак частыышкын» 10.20, 12.00, 15.10, «Ай туттуруушкунуңу дүнезинде» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мээң чаш үемниң хлеви» 15.00, «Кыш төнчүзүнде ужуражыышкын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оглунуң ээп келгени» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Ханы ыракшыл» (1-ги серия) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

АДАЗЫ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Сталинградтың камгалакчызы, 1943 чылда амы-тынындан чарылган адазы-биле ужуражырынга ырак эжиндириишкин капитаны Василий Губинге «Ада-чурттуң Улуг дайыны» деп киноэпопея дузалаан. Кинонуң Волгага тулчуушкунга тураскаатканда баштайгы кезээн көргүзүп турда, дайынчылар колонназындан адазын далайжы көрүп каан. Биче-Губинниң дилээн өзүгаар дулгаштырыкчыларының кылган шинчилели фронтучу кинохроника кадрының болгаш Иван Губинниң өг-бүлезинде артыкан фоточуруктун шуут дөмейин бадыткаан.

Ада-иезиниң мөчээнинин (дайынның эгезинде аазы мөчээн) соонда өг-бүлеге беш кижи—ийи уруу болгаш үш оглу арткан. И. Губинниң ажы-төлүнүң дугайында сагыш салыышкынны күрүне бодунга алган. Улуг оглу скульптор, кыс уруглары болгаш ортун оглу—мергежилдиг ажылчыннар болган, а Губиннерниң бичези—Василий—матростан ырак эжиндириишкинниң капитаны чедир орукту эрткен.

Д. ГЕФТЕР,
СЭТА-ның корр.

Рига.

ШЫН ТЫПКАН

Бистиң солуннуң редакциязы бөдүүн, нарын-даа кроссвордтарны парлап турар. Ол кроссвордтарның бирээзин № 41 (февраль 17-де) «Шын-га» парлаан бис. Ооң харыызын Чадаана хоорайда Ольга, Станислав Очур-оолдар шын тыпканнар.

Узун дугаар 1. Навои 2. Колос 4. Жилин 5. Автор 7. Пушин 8. Гарун 11. Салим 12. Бажов 17. Ондар 19. Фучик 20. Чазак 21. Айбек 22. Бажан 24. Нерис 28. Разин 29. Сенеш.

Доора дугаар 3. Жаров 6. Николаева 9. Рудин 10. Роман 11. Саади 13. Урана 14. Алмаз 15. Барба 16. Минин 18. Вилис 23. Аймак 25. Карак 26. Тукай 27. Казакевич 30. Фишер.

Редакциянның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораалакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалы секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг каллегиериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-84, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16555. Чагыг № 1015.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00722.